

323.2 (471) a 1918

323.2(

ISISÄLLISSÖDÄT

suomi

1 KANSALLISSOTA

1 SOSIAALIDEMOKRATTISET

Det vita väldet i Finland

1 puolueet

1 LUOKKASOTA

1 SWE

Försvarstal,

hållt inför rådstuvurätten i Helsingfors den 17 mars 1919 med
anledning av åtal, väckt mot Socialdemokratiska Partistyrelsen
för partiets valmanifest,

av

Väinö Tanner

ordförande i Socialdemokratiska Partistyrelsen.

Bilagor:

.Dokument, belysande det vita väldet i Finland.

YÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO

Helsingfors 1919

Styrelsen för Finlands Socialdemokratiska Parti.

003467

HELSINGFORS 1919 - TYÖVÄEN KIRJAPAINO

Förord.

Då socialdemokratin i Finland vid lantdagsmannavalet den 1 och 3 mars 1919 erövrade 80 av lantdagens 200 mandat och därmed erhöi en representation, som var blott 12 mandat svagare än vid föregående lantdag, såg man på borgerligt håll icke utan förvåning, att den socialdemokratiska arbetarrörelsen fortfarande var en faktor att räkna med.

Den utgång valet fick är utan tvivel trots mandatminskningen att anse som en framgång för socialdemokratin, då man tar i betraktande den avsevärda decimering av de socialdemokratiska väljarnas antal, som inträffade i samband med inbördeskriget föregående vår, ej blott genom mängden av dem som stupade under kriget eller avrättades efter detsamma utan även därigenom, att flere tiotusental arbetare på grund av sitt deltagande i revolutionsrörelsen blivit berövade sina medborgerliga rättigheter. Valresultatet blev sålunda en lysande vederläggning av den i borgerliga kretsar tilläventyrs hysta förhoppningen, att arbetarna skulle förlorat sitt förtroende till socialdemokratin som en följd av det moraliska nederlag, man ville göra gällande att socialdemokratiska partiet i Finland lidit genom den ställning partiet intagit till det misslyckade försöket att göra revolution.

Den socialdemokratiska valframgången verkar så mycket mer respekthjudande, om man tar i betraktande, att partiet ägde ytterst ringa möjligheter att bedriva en systematisk och effektiv valagitation, då ju endast en bråkdel av organisationerna därtills hade kunnat ånyo upptaga sin verksamhet, och deras funktionärer, på vilka det således nu närmast ankom att organisera valagitationen på var sin

ort, voro relativt ovana vid sådan verksamhet. Härtill kom ytterligare, att alla, som togo befattning med den socialdemokratiska agitationen, hade att räkna med hänsynslösa trakasserier och förföljelser, att socialdemokratiska valmöten stöddes eller förhindrades och att socialdemokratiska valskrifter, bl. a. partiets valmanifest och en av partistyrelsen utgiven valhandbok, innehållande praktiska råd och anvisningar, blevo beslagtagna. För en del av de beslagtagna valskrifterna väcktes sedermera åtal mot deras utgivare, och åddömdes sålunda socialdemokratiska partistyrelsens ordförande, häradshövding Väinö Tanner, 2 månaders fängelse för valmanifestet och 1 månads för valhandboken samt ordföranden i styrelsen för Finlands Svenska Arbetareförbund, bokbindaren Ernst Nyström, 1 månads fängelse för valskriften »En avgrund av elände och förtryck.» Ett stort antal åtal väcktes också mot de personer ute i bygderna, som tagit befattning med spridandet av valskrifterna, och blevo dessa dömda, en del till fängelse i ända till 6 månader, andra till böter, i de flesta fall varierande mellan 500 och 1,000 mark, i veterligen ett fall dock endast 50 mark. Likaså åtalades flere av de ännu ytterst få socialdemokratiska tidningarnas redaktörer för artiklar, som ingått under valagitationen, och blevo i flere fall dömda till fängelsestraff.

Det utförliga försvarstal, som häradshövding Tanner höll inför Rådstuvurätten i Helsingfors, då målet angående valmanifestet förevar till behandling, utgör en skarp vidräkning med det system, som varit vid makten i Finland efter inbördeskrigets slut. Det har tidigare i tryck befordrats till en finsk allmänhets kännedom och utges härmed även på svenska.

Till denna svenska översättning har i slutet fogats några utdrag ur en del tal, som höllas i lantdagen den 30 april och den 2 maj, då den socialdemokratiska interpellationen rörande behandlingen av upprorsfångarna förevar, ävensom några andra dokument, ägnade att ge ytterligare belysning åt den sak, som försvarstalet avhandlar.

Socialdemokratiska Partibyrån.

Till Rådstuvurätten i Helsingfors stad.

Då jag går att avge svaromål med anledning av det mot mig väckta åtalet, nödgas jag först erinra därom, att detta åtal är av alldeles sällsynt natur. För första gången inträffar det i vårt land att myndigheterna på ett synnerligen störande sätt blanda sig i valagitationen, vars frihet överallt i världen är skyddad genom alla folkgruppers gemensamma ansträngningar och till och med genom grundlagsstadganden. Gjorde man icke detta, skulle lantdagsarbetet och parlamentarismen ej heller ha någon betydelse och ingen skulle tillmäta detta arbete något värde. Ty lantdagen kunde icke avspegla tankeriktningarna och åsikterna hos folket, därest icke väljarna finge fritt gå till val och därest icke de olika partierna och intressegrupperna tillätes att vid valen fritt verka för sina strävanden. Endast i Ryssland och några andra med detta jämförliga länder har regeringsmakten härintills ansett som sin rättighet att påverka valen för att ernå ett valresultat efter sin smak. Denna påverkan har ägt rum på det sättet, att man för alla de partier och grupper, vilka kritisera den härskande maktgruppen, rest hinder vid deras valförberedelser genom att upplösa deras möten, beslagta deras valupprop och väcka åtal mot deras funktionärer eller till och med befordra dem till fängelsestraff. Det förefaller nu, som om också myndigheterna i Finland strävade att bli delaktiga av denna föga smickrande gloria.

Efter allt det förtryck och alla de rättskränkningar, som vårt lands arbetarklass under förloppet av sistlidet år haft

Myndighe-
ternas in-
blandning i
valförbere-
delserna.

att utstå, motsågo arbetarna med jämförelsevis stora förhoppningar lantdagsmannavalen, vilka de hoppades att skulle medföra förändringar i det rådande tillståndet. Valkampen, som av alla övriga partier bedrevs ytterst intensivt, gingo också arbetarna förhoppningsfullt till möte, ehuru de saknade nära nog alla kampmedel. Organisationerna voro skingrade, deras hus voro underkastade försäljnings- och förskingringsförbud och stodo således icke till förfogande, funktionärerna voro försvunna och tidningspressen hade nyss börjat återuppstå. Det oaktat vidtogo partiets centralorganisationer alla de valförberedelser, vartill möjligheter funnos. Men då sedan från byråkratiskt håll gjordes ingrepp i syfte att hindra dessa det socialdemokratiska partiets valförberedelser, utgjorde detta för alla en smärtsam besvikelse, enär därav tydligast framgick huru lågt den politiska moralen här i landet sjunkit. Socialdemokratiska valmöten förhindrades, valtalare häktades och till och med våra valmanifest, vilka slutligen blevo de enda medel, genom vilka vi kunde vända oss till väljarna, togos i beslag och deras spridning förhindrades. Och nu hotar åtal på grund av detta valmanifest ej endast mig, utan hundratal personer i olika delar av landet, vilka varit behjälpliga vid manifestets spridning. Allt detta ger sannerligen ingen upplyftande bild av valkampens frihet i vårt land.

Valmanifestet innehåller kritik av politiken under fjolåret. Vad innehåller då detta valmanifest, som med herr justitieministerns benägna bistånd blivit på detta sätt föremål för förföljelse?

Det innehåller *kritik* av våra högerpartiers politik under senaste år. Varje sats i detsamma berör någon åtgärd under förloppet av senaste år och det i synnerligen kortfattad form. Att manifestet därigenom erhållit prägeln av en anklagelseskrift, är ingalunda manifestets eller dess författares skuld, ty de gärningar och åtgärder, vilka i detsamma beröras, kunna icke bli föremål för beröm.

Kritik av en politisk riktning eller regeringsåtgärd har man härintills i civiliserade och demokratiska länder icke ens försökt att hindra. Rätt till sådan kritik har ansetts

höra till området för de medborgerliga rättigheterna. I vårt land strävar man emellertid nu på initiativ av herr justitieministern att hindra sådan kritik, och såsom medel begagnas den nyss promulgerade »uppviglingsparagrafen», Strafflagens 16 kapitels 24 paragraf.

Denna nya lagparagraf stadgar emellertid straff endast för utspridande av uppenbart grundlösa uppgifter. Vill man således med anledning av valmanifestet väcka åtal och ådöma straff enligt denna paragraf, bör det anges, vilka punkter i detsamma innehålla uppenbart grundlösa uppgifter. Allmänna åklagaren — vilken, i förbigående sagt, på eget vaket initiativ och utan erhållet uppdrag utsträckt åtalet jämväl till mig — har icke kunnat ange en enda punkt, som skulle innehålla sådana uppenbart grundlösa uppgifter, och han har därför nöjt sig med att kort om gott hänvisa till manifestet i dess helhet.

Då jag nu går att försvara manifestets innehåll, vill jag genast i början meddela, att mitt försvar kommer att bli tämligen utförligt. Skulden härför är allmänna åklagarens, vilken icke begränsat anklagelsen genom att ange de punkter han för sin del anser grundlösa.

Jag nödgas på grund härav punkt för punkt genomgå hela manifestet, för den händelse att någon punkt i detsamma enligt åklagarens åsikt innehölle uppenbart grundlös uppgift. Härigenom kommer jag att till stor del beröra allom kända fakta, men om annat talas ju ej heller i manifestet.

Jag genomgår manifestet efter dess underrubriker, varvid vi först möta det stycke, vars rubrik lyder:

Död har borgarklassen sått omkring sig.¹⁾

I denna punkt av manifestet göres följande påstående: »Dödsdomar, som ej ens den ryska tsarismen sedan år-

¹⁾ I valuppropets svenska upplaga har denna rubrik ersatts med: »Borgarklassen har vadat i blod».

tionden satte i verkställighet i Finland, har vår egen borgarklass i rikaste mått begagnat sig av för att mätta sitt hämndbegär. Men icke heller dessa blodsdömmar ansågos tillräckliga, utan tusental arbetare ha berövats livet genom godtycklig arkebusering, utan ringaste dom och rannsaking. Tusental politiska fångar ha i fånglägren fått dö av hunger. Straffexpeditioner ha sänts omkring i olika delar av landet för att »göra rent hus.»

För att bevisa allt detta är det nödvändigt att i minnet återföra vissa tilldragelser ända från upprorets första tider.

Grymheter-
na under
kriget.

Ett medborgarkrig är i allmänhet grymt. Detta hör överallt till medborgarkrigets natur. Från de rödas sida har aldrig påståtts, att de skulle ha fört kriget med lätt hand. Och från de vitas sida åter påstås, att de röda skulle ha gjort sig skyldiga till över 1,000 mord. Saken är emellertid ännu icke tillräckligt undersökt, varför detta antal ej är slutligt eller säkert.

Vad åter angår de vitas krigföring, så måste den enligt från frönerna erhållna underrättelser ovillkorligen betecknas såsom skoningslös och grym. Filosofiedoktorn Henning Söderhjelm, som med stöd av officiella dokument offentliggjort ett arbete, benämnt »Det röda upproret i Finland år 1918», yttrar sålunda om den vita krigföringen följande (sid. 165—166):

»Vad nu denna de vitas krigföring beträffar, så måste den otvivelaktigt betecknas såsom hård.» »De vita kämpade mot upprorsmän och landsförrädare, deras krig var en befrielsekamp mot ryssar och banditer, de voro i grund och botten ingen krigförande armé utan en hastigt samlad mängd frivilliga, som gått ut för att straffa fosterlandsfiender och illgärningsmän. Intet under då, om domen ibland var kort, om förbittringen ledde till stränghet, hårdhet och — om man så vill — till brutalitet.»

Av de vita
verkställda
arkebuserin-
gar efter
kriget.

Från de vitas eget håll försöker man således ej neka till, att deras krigföringssätt var rått och skoningslöst. Och denna råhet och skoningslöshet framträdde i huvudsak däri,

att på de orter, som från upprorets början befunnit sig i de vitas besittning eller under upprorets förlopp råkade i deras hand, verkställdes arkebuseringar och förövades mord på fångar och obehäpnade fredliga arbetare i en fruktansvärt stor omfattning.

Mycket belysande äro i detta avseende händelserna i Varkaus bruk efter den 21 februari. Sedan de vita erövrat Varkaus, som försvarades endast av 80 med soldatgevär utrustade arbetare, vidtog nedslaktning av arbetare. Omedelbart efter erövringen avrättades i Varkaus trämassefabrik på en gång, genom uttagning på måfå ur leden av var 10 man, ungefär 60 människor (enligt endel uppgifter 63) samt i Pirtinvirta likaledes 60, varvid liken vräktes i strömmen. Därefter vidtog något slags ståndrätt med sin verksamhet, och dagligen arkebuserades ungefär 15 personer. Detta förskräckliga skådespel pågick tre veckors tid och därunder arkebuserades inför ögonen på sina anhöriga, mödrar, hustrur och barn, enligt lägsta beräkning 400 arbetare. Under den röda tiden hade däremot i Varkaus, enligt på borgerligt håll gjorda beräkningar, förövats blott 6 mord. Men de vitas massavrättningar ha försvarats såsom en vedergällning för dessa mord.

De så kallade ståndrätterna verkade nitiskt på den vita sidan bakom fronten. Men dessutom förekommo synnerligen talrikt enskilda mord, förövade antingen av enskilt hämndbegär eller av direkt uppsåt att plundra, såsom många till Justitiekanslern inlemnade klagoskrifter visa.

Finlands lag känner icke till slika »ståndrätter». Till sin sammansättning torde dessa rätter ha varit mer eller mindre tillfälliga samt deras undersökningar och domar så summariska som möjligt. På synnerligen många orter fälldes »domen» på så sätt, att någon eller några av ortens vita genomgingo förteckningen över fångarna och med rött bläck ritade ett kors efter namnen på de personer, vilka de ansågo för samhället eller för sig själva farliga, varefter lejda bödlar enligt dessa prospektionslistor fullgjorde sitt hemiska arbete.

Ståndrätter-
nas verk-
samhet.

Redan under upprorstiden steg antalet av arbetare, vilka de vita avrättat eller mördat, till tusenden, men först efter upprorets kuvande vidtog den egentliga dödssådden.

Antalet mördade arbetare i landskommunerna.

Enligt insamlade statistiska uppgifter, vilka på grund av tidens knapphet dock ej kunnat kontrolleras, men vilkas slutsumma i ingen händelse kommer att minskas utan tvärtom ökas, mördades och avrättades i nedannämnda *landskommuner* under upprorstiden eller efter dess slut — i många fall flere månader efter upprorets kuvande — genom de vitas åtgöranden följande antal arbetare, bland dem ett stort antal kvinnor:

Artsjö	35	Kangaslampi	13
Asikkala	108	Karkku	12
Birkkala	82	Kauvatsa	30
Björneborgs landsf.	45	Kemi landsf.	12
Esbo	11	Keuru	13
Eura	18	Kiikka	16
Eurajoki	17	Korpilahti	33
Filppula	39	Kumo	72
Halikko	71	Kuolajärvi	15
Harjavalta	12	Kymmene	120
Hattula	35	Lappis	313
Hauho	100	Loimijoki	33
Hausjärvi	330	Lojo	55
Heinola landsf.	44	Luopiois	17
Heinävesi	15	Metsäpirtti	26
Hollola	1,335	Miehikkälä	40
Humppila	16	Mouhijärvi	140
Hvittis	80	Mäntsälä	35
Itis	19	Mäntyharju	191
Janakkala	23	Nastola	14
Jockis	180	Norrmark	46
Jorois	146	Nummis Nyl. l.	51
Juupajoki	66	Padasjoki	75
Jämsä	185	Pernå	11
Kangasala	63	Pielisjärvi	15

Pusula	17	Suomenniemi	15
Pyttis	26	Tammela	291
Rautu	304	Tavastkyrö	176
Renko	13	Tottijärvi	39
Rovaniemi	23	Tuulos	34
Ruokolahti	36	Tyrväntö	37
Sagu	14	Varkaus	450
Sammatti	35	Viborgs landsf.	121
Sastmola	45	Vichtis	80
Sippola	20	Voikka	200
St. Andrea	60	Ätsäri	48
Suodenniemi	40		
		Summa	6,796

Ännu saknas uppgifter från mer än 250 kommuner.

Nedanstående uppgifter över arbetare, som i städerna mördats av de vita, äro åtminstone vad beträffar Helsingfors, Lahtis, Tammerfors och Viborg, tills vidare osäkra, men så mycket kan dock också om dem sägas, att siffrorna komma att förstoras i den mån uppgifter hinna samlas.

Antalet mördade arbetare i städerna.

Björneborg	82	Kotka	1,200
Borgå	31	Kuopio	13
Fredrikshamn	269	Lahtis	2,000
Gamlakarleby	134	Nystad	15
Heinola	12	Raumo	65
Helsingfors	400	Tammerfors	600
Jakobstad	20	Tavastehus	418
Joensuu	300	Vasa	90
Kemi	130	Viborg	3,000
Kexholm	21		
		Summa	8,800

Uppgifter saknas tills vidare från 17 städer.

Härtill komma ännu enskilda mord i sådana kommuner, där de mördades antal icke överstiger 10. Tillsvidare äro 221 sådana fall kända.

Sammanlagt stiger således antalet mördade och avrättade arbetare redan enligt dessa ofullständiga uppgifter till

15,817. Varje dag inflyta emellertid nya uppgifter. Till vilken slutsumma antalet mördade och avrättade kommer att stiga, är ännu alldeles omöjligt att förutsäga. Men redan ovanstående antal, 15,817, berättigar väl att säga, att borgarklassen har sätt död omkring sig.

Det som härvid faller mest i ögonen är att detta mördande — ty annat namn kan man ju icke giva denna alla lagliga former kränkande arbetarslakt — gestaltade sig till ett system, vilket såväl den militära ledningen som regeringen godkände.

Med fullt skäl skrev den uppskattade konservativa engelska tidningen »Times» den 9 sistlidne februari: »De vitas seger åtföljdes naturligtvis av tvångsåtgärder, den s.k. vita terrorn. De upproriska nedgjordes med en grymhet, som tvingar en till reflexionen, att Finland tillhör mera östern än västern, och det till och med i högre grad än många andra delar av det forna tsardömet.»

De vita mördarna få amnesti.

Ehuru största delen av dessa mord inträffat efter striderna och en del förövat av enskild hämnd, varförutom i samband med desamma ha förekommit otaliga fall av rån, ha inga åtal väckts mot de samhällsvådliga förbrytare som begått dem. Tvärtom har man sökt giva deras verksamhet samhällets erkännande genom att förklara dem benådade. Detta skedde genom amnestidekretet av den 7 december, som därom innehåller följande karaktäristiska ord:

»De personer, vilka i syfte att undertrycka det mot landets lagliga ordning i gång satta upproret eller hindra dess utbredande eller återställa ordningen förövat handlingar, som innefatta ett överskridande av vad för sagda syftelmåls vinnande varit nödigt, skola för sådana handlingar icke underkastas åtal eller straff.»

På grund härav har bl. a. en del mot massmördare och rånare anhängiggjorda rättegångar nedlagts. I högsta grad kränkande för rättskänslan är naturligtvis, att förbrytelser på detta sätt avsiktligen lämnas obesträffade.

Efter att på ett fruktansvärt grymt sätt ha slagit ned arbetarna genom bestraffningsmetoder, som stå utom lagen,

beslöt borgarklassen att åter beträda laglighetens väg. Ståndrätterna råkade småningom i glömska, och statsförbrytelsedomstolarna, dessa sorgligt ryktbara domstolar in casu, trädde i stället.

Statsförbrytelsedomstolarna i färd med att ådöma dödsstraff.

Nu vidtog en ny period i Finlands rättegångsväsendes historia. Statsförbrytelsedomstolarna började nämligen fälla dödsdomar, vilka även sattes i verkställighet.

Dödsstraffet var i Finland allaredan vordet blott ett minne. Professor Allan Serlachius säger därom i sin bok »Lärobok i Finsk Straffrätt», sid. 184, efter att ha erinrat om i vilka fall Finlands strafflag känner dödsstraff, följande: »När man tar i betraktande, att av dessa brott alla utom vanligt mord äro av den beskaffenhet, att de ytterst sällan kunna komma i fråga, och när å andra sidan vunnit stadgad praxis, att för mord dödsstraff hos oss icke ådömes, än mindre bringas i verkställighet, kan man med skäl säga, att dödsstraffet i Finlands straffrätt har mer teoretisk än praktisk betydelse. Ett straff, som vår högsta domstol aldrig efter det strafflagen trätt i kraft har använt och som ej under den nu levande generationens tid någonsin har bragts i verkställighet (ej sedan år 1826), har naturligtvis icke längre någon betydelse ens som straffhot och har alltså förlorat sin praktiska betydelse.»

Och professor Serlachius fortsätter: »Vid sådant förhållande kan man tvivla på huruvida skäl överhuvudtaget funnits att ens formellt bibehålla dödsstraffet hos oss.»

Sådana betänkligheter hyste vare sig restlantdagen eller statsförbrytelsedomstolarna. Sagda specialdomstolar fällde över 450 dödsdomar, av vilka nio drabbade socialdemokratiska lantdagsmän. I verkställighet ha genom utförda arkebuseringar bragts åtminstone följande antal dödsdomar: på Sveaborg 72, i Lahtis 31 och i Viborg 12. Sammanlagt torde omkring 150 avrättningar ha ägt rum på grund av statsförbrytelsedomstols dom. Åtminstone en del av de dömda voro tidningsredaktörer, agitatorer, tjänstemän i de rödas tjänst, chefer vid fronterna och andra sådana personer, vilka ej ens beskyllts för enskilda brott, utan endast

för politiska förbrytelser. Det oaktat stadfästes domarna av överdomstolarna för statsförbrytelser och sattes skoningslöst i verkställighet.

Vid arkebuseringarna hade myndigheterna i de flesta fall icke ens till sitt förfogande övade skyttar, varför delinkventerna ofta blott sårades i en eller annan kroppsdel och avledo först sedan kommenderande officeren gett dem ett nådaskott i huvudet. Vid några tillfällen, såsom t. ex. på Sveaborg den 26 oktober, fanns icke ens bödlar i tillräckligt antal, utan 4 bödlar skulle avrätta 7 dödsdömda. En del fingo vänta på tur, medan de övriga arkebuserades.

Dödsstraff
också för
disciplins-
förseelser.

Ännu en tredje metod hade borgarklassen att sprida död omkring sig. Åskådliggörande för denna är följande kungörelse, som på sin tid var uppslagen flerstädes på Sveaborg:

»Tillkännagivande.

Denna dag hava fångarna n:o 3116, 3126 och 2793 i fängelset å Lasarett-ön arkebuserats, de två förstnämnda emedan de förövat inbrott i Finska Staten tillhöriga varulager, där proviant för fångarnas bespisning förvaras, den sistnämnda, emedan han av en fånge rånat de livsmedel denne innehade; och varder det alla fångar i resp. fångläger kungjort, det de i händelse av brott och disciplinsförseelser omedelbart komma att nedskjutas.

Sveaborg den 7 maj 1918.

Carl von Wendt
Civil-kommendant.»

Det torde ha varit första gången i vårt land, som också disciplinsförseelser bestraffats med döden. Icke har ett människoliv alltså ansetts mycket värt.

I denna punkt av valmanifestet hänvisas också till den internationella skandal, vartill de efter inbördeskriget anordnade fånglägren gestaltade sig.

Fånglägren.

Dessa *fångläger* uppstodo på det sättet, att alla i samband med krigsoperationerna erhållna tillfångatagna »röda»

hopsamlades på vissa platser för att där invänta undersökning och dom. Man ansåg sig nämligen icke kunna lämna dem på fri fot, tills undersökningen verkställdes. Då på detta sätt samlades ofantliga skaror fångar, kunde deras behandling och vård självfallet icke vara sådan, som man under normala förhållanden kräver att fångvården skall vara. Fångarna ordnades i gemensamma fångläger, om vilka småningom allt mer och mer fasaväckande uppgifter började höras.

Att döma därav, att hos överdomstolen för statsförbrytelser finnes handlingar i över 75,000 i underrätt behandlade mål och således minst detta antal politiska fångar blivit dömda under tiden mellan midsommar och november, torde omkring 90,000 människor eller i det närmaste 3 % av Finlands hela folkmängd ha tagits till fånga. Krigsministern Thesleff meddelade i sitt tal i lantdagen den 5 juli, att ännu vid denna tid, således inemot tre månader efter erövringarna av Tammerfors och Helsingfors, i fånglägren landet runt förvarades 72,589 fångar, av vilka 4,575 voro kvinnor. De största fånglägren funnos enligt hans uppgift i Sveaborg, Tammerfors, Riihimäki, Ekenäs och Lahtis, och förvarades i vart och ett av dessa omkring 8—9,000 fångar. Av kvinnorna förvarades största delen i Lahtis och Sandhamn. I början av juli funnos på sistnämnda plats över 1,000 kvinnliga fångar, och av dessa voro enligt en i lantdagen meddelad uppgift 86 % i åldern 15—20 år.

Fångarnas
antal.

Att det var omöjligt att plötsligt organisera bespisningen och placeringen av så oerhörda massor av fångar, har erkänts. Sålunda uttalade krigsministern i sitt nyssnämnda tal, vilket för övrigt utgjorde svar på en till den borgerliga allmänhetens och utlandets lugnande framställd interpellation och vari fördenskull förhållandena framställdes så förskönade, att de icke längre voro sanningsenliga:

Fångarna
svältfödas.

»Vad beträffar förhållandena i fånglägren, i vilka fortfarande en stor mängd fångar kvarstannar, så är det naturligt, att de icke kunna vara i allo tillfredsställande, något

som man ej ens kan vänta under en tid, då inemot hälften av vårt folk åter bark. Då näringsförhållandena äro otillfredsställande, är jämväl sjukdomsfara nära . . . Det bör inses, att hälsoförhållandena i fånglägren icke kunna vara tillfredsställande.

För att vinna klarhet om det i fånglägren rådande tillståndet beordrade senaten i början av senaste månad stadsfiskalen A. Mesterton samt senatens prokurator för sin del hovrättsfiskalen O. Möller att verkställa inspektion i alla de fångläger, där med anledning av upproret fängslade personer förvaras. Inspektionen vidtog den 6 sistlidne juni i Uleåborgs fångläger och fortsattes under förloppet av juni månad, så att vid det här laget i det närmaste alla fångläger äro inspekterade. Rörande inspektionen av Helsingfors' och Ekenäs' samt Sordavala ävensom ett par mindre fångläger har berättelse ännu icke ingått.

Inspektörerna meddelade i sina redogörelser, att den fångarna tilldelade näringsmängden var något så när tillräcklig: uttryckligen anges så ha varit fallet i Tammerfors, Åbo och Kuopio stora fångläger. Den i Lahtis' fångläger utdelade födan motsvarade över 2,000 värmekalorier; i Riihimäki fick en i arbete sysselsatt fånge omkring 2,700 och en icke arbetande fånge 1,872 kalorier per dag. I St. Michel motsvarade den dagliga näringen för en arbetslös fånge 1,407—1,679 kalorier och för en arbetande 1,814—2,134; i Willmanstrand var den något över 1,500. I Wiborg, varest som bekant länge har rått synnerligen svår livsmedelbrist och varifrån man för den skull börjat transportera bort fångar, hade nog inträffat, såsom av berättelsen över en den 17 juni förrättad inspektion framgår, att fångarna under en tid av fem dagar icke erhållit till ransonen hörande bröd, mjöl eller smör . . . Inspektionens resultat ådagalägger således nog, att fångarnas tillstånd i avseende å deras näring icke, åtminstone icke i alla fångläger, har varit fullt tillfredsställande . . . men det bör tagas i betraktande, att uppgiften, särskilt i början, var övermäktig . . . Vad speciellt beträffar fångarnas bespisning, är

denna, ehuru förbättringar däruti i allmänhet ha fått tillstånd, ännu icke tillräcklig, särskilt som fångarna redan längre ha varit illa närda . . . »

Här bör observeras, att kalorimängden är beräknad enligt de matportioner, som förefunnos på pappret. De verkliga utdelade matportionerna stego icke ens närmelsevis till dessa kalorimängder.

Det bör observeras, att krigsministern i sitt tal icke anförde något om förhållandena i Sveaborgs och Ekenäs' fångläger, utan nöjde sig med att framhålla, att förhållandena i dessa fångläger voro tämligen goda. Hurudana dessa förhållandena i själva verket voro, därom får man en jämförelsevis god föreställning genom den rapport, som professor Robert Tigerstedt, vilken någon tid verkade som överläkare vid fånglägren, avgav till regeringen. Däri anför han bl. a. rörande förhållandena i Sveaborgs fångläger:

»Enligt docenten Carl Tigerstedts (rapportavgivarens son) beräkningar skulle den på Sveaborg bjudna kosten endast i undantagsfall ha närmat sig 1,400 à 1,500 kalorier, men innehöll i allmänhet icke mera än 800 à 1,000 kalorier.

För min del är jag av den åsikten, att de mest ödesdigra följder kunna inträffa efter en sådan bristfällig utspisning och efter 6 à 8 veckors dylikt fastande.»

Med hungern förenade sig i alla fångläger ytterst eländiga bostads- och sundhetsförhållanden, vilka berövade fångarnas deras sista motståndskraft. Att kasernerna voro alltför små för sådana ofantliga mängder fångar, medgav också krigsministern Thesleff i sitt ovannämnda tal:

»På grund av den enorma mängden fångar och då landet icke var rustat att mottaga de fångskaror, som upproret medfört, har jämväl i fånglägren luftmängden i kubikmått i allmänhet varit mindre, än vad för manskap i kaserner anses nödigt, nämligen om dagen minst 8 och om natten minst 13 kubikmeter. I fånglägren ha motsvarande luftmängder varit 8, 7 och 6 kubikmeter per fånge, i en del fångelser ännu mindre.»

Fångarnas
eländiga bo-
stadsförhål-
landen.

Också denna redogörelse framställde missförhållandena förskönade. Om t. ex. Ekenäs' fångläger ger professor Tigerstedt följande upplysningar:

... »Orsaken till den stora dödligheten är därför att söka på annat håll: de otillfredsställande hygieniska förhållandena i fånglägren.

Sålunda är redan fångarnas placering en orsak. Det till buds stående utrymmet är för litet jämfört med fångantalet... Jag inskränker mig till att anföra endast några exempel. Dessa exempel äro dock enligt min mening tillräckliga att visa, att fångarnas bostäder icke fylla ens de minimalaste fordringar, ehuru det möjligen finnes andra förvaringsställen, där det är bättre ställt med utrymmet:

Kasern.	Golvytta pr fånge. Kvm.	Luft pr fånge. Kbm.
N:o 1	1.43	5.7
» 2	1.43	11.2
» 3	0.83	3.3
» 4	0.72	2.9
» 5	2.10	8.4
» 6	1.00	5.0
» 7	3.04	3.0

Man kunde säga, att enär fångarna under den varma årstiden största delen av dygnet kunde vistas ute i naturen, förorsaka dessa missförhållanden trängsel endast nattetid. Däremot kan och måste anmärkas, att kölden och den mörka årstiden snart äro i antågande och att fångarna redan nu föras in kl 10 på kvällen och kunna gå ut först kl 6 på morgonen samt att, ehuru fönstren hållas öppna dygnet om, luften i rummet i alla fall blir förskämd och osund.

Särskilt gäller detta de rum, i vilka man förvarar till tukthusstraff redan dömda fångar. Dessa få nattetid icke ens gå ut för sina behov, utan har man för ändamålet insatt i rummet en så. Man behöver knappast påpeka,

huru fördärvad luften så småningom därigenom måste bli i rummet under natten.»

Då förhållandena voro sådana, är det icke att undra över att i fånglägren inom kort började härja en fasansfull dödlighet. En del av fångarna dog i hunger, en del till följd av otillfredsställande hygieniska förhållanden. Härom ger professor Tigerstedt följande upprärande vittnesbörd:

»Från och med den 6 juni till och med den 31 juli har dödligheten i Ekenäs' fångläger varit mycket stor, såsom följande tabell utvisar:

På 1,000 fångar ha per vecka dött:

Mån.	Dag.	Antal.
Juni	6—12	5.90
»	13—19	8.56
»	20—26	23.00
»	27—3 juli	14.60
Juli	4—10	18.87
»	11—17	26.76
»	18—24	41.11
»	25—31	42.33

Det totala fångantalet har under denna tid varierat mellan 6,027 och 8,597. Under hela tiden ha dött sammanlagt 1,347 fångar och det har förekommit tider, då dödlighetssiffran per dag uppgått till 40.7. Fångarnas dödlighet per vecka har ständigt stigit, och under den allra sista veckan i juli månad var den mera än 7 gånger så stor som under andra veckan i juli månad.

En dödlighet på 42.33 per tusen och vecka skulle motsvara i Helsingfors med dess 200,000 invånare 8,466 döda per vecka. Härvid är att märka, att de personer, varom här är fråga, utan undantag äro i den åldern, då dödligheten är ytterst liten.

Denna fruktansvärda dödlighet kan icke ens förklaras därigenom, att fånglägret skulle ha hemsökts av några svårare farsoter.»

Den oerhörda dödligheten i fånglägren.

Dödligheten
större än i
tsardömet
fängelser.

»Under alla omständigheter är dödligheten, nämligen 42,33 per tusen i veckan, tidigare oerhörd och *en motsvarande har knappast förekommit ens i tsardömet fängelser*, eller om sådant har inträffat, har den föranletts av någon smittosam sjukdom, såsom kolera, koppor och dylikt, men har icke orsakats av fångarnas även mest ohygieniska behandling.»

»Av de 1,347 fångar, som ha dött under tiden 6 juni —31 juli, ha endast 337, d. v. s. 25 procent, dött på sjukhuset, medan 1,010 liv ha slocknat på väntrummet träbritsar.»

För att man icke må påstå, att jag gett en överdriven skildring av de förfärande förhållanden, som rådde i fånglägren, har jag inskränkt mig till att i korthet återge tvenne i officiell ställning befintliga personers utlåtanden. Dessa utlåtanden låta oss ana, vilket tillstånd i dessa fångläger i själva verket rådde. De gestaltade sig därigenom till sannskyldiga dödens förgårdar. Man kan beräkna, att i dem sammanlagt omkring 15,000 fångar ljutit en förtidig död.

Också detta kan således med fullt skäl benämnas att kringgå död.

Rättegångs-
ordningen i
de fängsla-
des mål.

I detta sammanhang kan ej heller förbigås det *rättegångsordning*, som iaktogs vid behandlingen av de fängslades mål, ty det kastar ett bjärt ljus över den brist på rättsskydd, vari dessa ur samhället utstötta personer nödgades leva.

För handläggningen av fångarnas mål tillsattes 140 så kallade statsförbrytelsesdomstolar, om vilkas befogenheter senare skall bli tal. Varje domstol bestod av 5 ledamöter, av vilka ordföranden och en annan ledamot skulle vara juridiskt bildade; en skulle vara officer, och de två återstående voro vanligen någon arbetsgivare och lärare.

Huru obetydlig rättssäkerheten i dessa domstolar var, framgår redan därav, att de hade att iakttaga ett *summariskt förfarande*, likasom också därav, att domstolarna tillsattes under en tid, då hela borgarklassen sjöd av klasshat och hämndbegär. Betecknande är, att i många fall de

juridiskt bildade domstolsledamöterna röstade för ett mildare straff än lekmanaledamöterna, icke för att de skulle ha intagit en försonligare hållning, utan för att de genom sin juridiska bildning kände sig vara mera bundna av lagens stadganden än fallet var med lekmanaledamöterna, vilka för det mesta läto det rena klasshatet diktera sina åtgöranden.

Rättsgrund vid avdömandet av ifrågavarande mål utgjorde närmast strafflagens stadganden rörande högförräderi.

Då dessa stadganden emellertid icke tilläto högre straff än livstids tukthus, vilket icke tillfredsställde borgarklassen, uppfanns en teori, enligt vilken Finland vid tiden för inbördeskriget skulle ha stått på krigsfot med Ryssland, varför deltagarna i upproret förklarades ha understött fienden och därigenom gjort sig skyldiga till landsförräderi, för vilket brott straffet kan vara döden. Att den finländska regeringens trupper under inbördeskriget emellertid icke ansett sig stå i krig med Ryssland, framgår redan därav, att alla tillfångatagna ryska soldater skötos, vilket icke skulle ha stått i överensstämmelse med folkrätt, därest fråga varit om krigsfångar. Dock insåg man, att det praktiskt taget var omöjligt att beträffande alla rödgardister vidhålla denna teori, ty om varje fånge hade dömts för landsförräderi, hade straffet för alla blivit antingen döden eller flerårigt tukthus, och landet hade förlorat flere tiotaltusen dugliga arbetare, vilka voro oumbärliga för att få industrin i gång. För det mesta tolkade man därför saken sålunda, att ledarna hade känt till krigstillståndet med Ryssland och därför kunde dömas för landsförräderi, medan däremot gemene man icke vetat om krigstillståndet och därför kunde få lindrigare straff. Denna tolkning var godtycklig men icke ens den iaktogs följdriktigt.

Ehuru allvarliga försök gjordes att ernå likformighet vid målens behandling i dessa 140 statsförbrytelsesdomstolar, ernåddes icke något tillfredsställande resultat. Brott, vilka i en del domstolar bestraffades med ett par års villkorligt tukthusstraff, kunde i andra domstolar bestraffas

Hög- och
landsförrä-
deri som
grund för
anklagel-
serna.

Rättegång
»lotteriet.»

med döden. Somliga domstolar voro också i juristkretsar beryktade för sina oerhört stränga domar, såsom t. ex. avdelningen n:o 77 i Ekenäs, vilken aldrig torde ha dömt till lindrigare straff än 8 års tukthus. Det var därför ingalunda utan skäl man började kalla rättegången i dessa domstolar ett »lotteri.»

»Arméns
vilja.»

Kort förrän domstolarna vidtogo med sin verksamhet sände Undersökningsväsendets chef, major Gustaf Aminoff, till allmänna åklagarna i statsförbrytelsesdomstolarna ett cirkulär, vari meddelades instruktioner rörande de straff, som borde påyrkas för de anklagade. Några utdrag ur detta cirkulär ådagalägga bäst, vilket rättsförfarande på förhand hade planlagts och huru detta sedan i själva verket gestaltade sig. Beklagande, att fångarna icke skulle komma att bli dömda av krigsrätt, fortsatte herr Aminoff:

»Vad sedan angår de straffyrkanden, som böra framställas, så ber jag att få i sådant avseende framhålla att *arméns* (således icke rättegångsverkets!) *vilja och förhoppning* är:

Dödsstraff bör påyrkas för alla ledare, militära chefer, krigsagitatorer, mördare, plundrare och *övriga banditer*.

Vad åter beträffar vanliga rödgardister, har man ingen anledning att föreställa sig, att de skulle ha kämpat för någon idé.

Åklagare och domstolar har jag tillsänt bindande bevis för, att de röda voro de ryska truppernas och den ryska regeringens hantlangare i Finland. För vanliga rödgardister bör således yrkas strängt straff för lands- och högförräderi.»

De i detta cirkulär uttalade principerna blevo utslagivande för domstolarnas verksamhet. De »ledare», vilka nu dömdes till stränga straff, voro till stor del sådana, som alls icke tagit del i upproret, men vilka genom sin tidigare verksamhet i arbetarrörelsens tjänst ådragit sig de borgerligas hat. Tydligt strävade man härigenom till att göra arbetarrörelsens framtida återuppståndelse omöjlig. Mot dessa ledare anfördes ofta tal, som de hade hållit,

eller artiklar, som de hade skrivit långt före upproret och vilka ej hade något samband med detsamma.

Bland de personer åter, som tagit en framstående del i revolutionsrörelsen, funnos många, som därvid gjort sitt bästa för att upprätthålla god ordning och förebygga övervåld. Det oaktat dömdes de nu till de strängaste straff, ehuru samhället i många fall haft stort skäl att vara dem tacksamt.

Vid dessa rättegångar befunno sig de anklagade i så gott som skyddslös ställning gentemot domstolarna. Själva visste de aldrig, när och inför vilken domstol deras mål skulle komma att behandlas, och kunde därför ej heller vidtaga nödiga åtgärder till sitt försvar, så mycket mindre som de aldrig på förhand kände till, för vilka brott de komme att anklagas. Även om de fingo veta något härom, hunno de för det mesta icke skaffa nödigt skriftligt bevismaterial, enär deras korrespondens var underkastad censur och breven vanligen kvarhöllos av censuren omkring en veckas tid. Då borgerliga sakförare i allmänhet icke åtogo sig drivandet av deras sak och de socialistiska advokaternas antal är mycket ringa, lyckades de anklagade icke i alla fall skaffa sig rättshjälp. Själva voro de anklagade, efter att i flere månader ha hungrat i fånglägren, alldeles oförmögna att själva sköta sin sak, och det förekom fall, då den anklagade dog under färden till domstolssammanträdet eller till och med under själva sammanträdet förlopp.

Mycket betydelsefulla för målens avgörande och för domarna gestaltade sig de utlåtanden om de anklagade, som avgåvos av *skyddskårerna* på deras hemorter. Dessa skyddskårer gjorde sitt bästa för att bringa så många offer som möjligt i olycka. I de flesta fall hade de intet sakligt att tillvita de anklagade, utan inskränkte de sina utlåtanden till allmänna omdömen, av vilka de flesta saknade även det minsta spår av sanning. Sådana utlåtanden voro till exempel: »är häftig och oregerlig», »har bedrivit uppviglande verksamhet», eller ock framställdes önskemål sådana som: »bör dömas till det strängaste straff», »förtjänar att

De anklagades skyddslöshet.

Skyddskårernas utlåtanden.

skjutas», »bör oskadliggöras.» Talrika anklagade betecknades av skyddsskåren såsom »ledare», utan att därtill funnits det minsta skäl. Med tiden lärde sig domstolarna att med större omdömesförmåga förhålla sig till dessa under edlig förpliktelse avgivna och dock så osannfärdiga utlåtanden.

Domarna
ojämna.

Resultatet av domstolarnas verksamhet var övermåttan brokigt. Det fanns ingen enhetlighet i förfarandet, domarna voro av högst olika storlek, somliga anklagade blevo dömda på grund av namnförväxling, andra dömdes för brott, vilka under rättegångsförhandlingarna icke ens blivit nämnda o. s. v. Genomgående voro domarna också orimligt hårda.

Någon apell till högre rätt kunde enligt den för ändamålet stiftade lagen om statsförbrytelsedomstolar icke komma ifråga. Dock kunde den anklagade *begära nåd* av överdomstolen för statsförbrytelser. De flesta dömda begagnade sig också härav, så förödmjukande det än var, men det fanns också sådana, även dödsdömda, som vägrade att begagna sig av denna utväg.

Överdomstolarna sökte få till stånd en större enhetlighet i domarna, och i en del fall mildrades även straffet, om ock i ringa mån. Också i överdomstolarna förekommo stora brister vid ärendenas handläggning, varav följden blev oriktiga domar.

De soc. dem.
lantdags-
männen.

På tal om rättegångsväsendet kan icke förbigås det sätt, på vilket de *socialdemokratiska lantdagsmännens mål* behandlades av statsförbrytelsedomstolen, enär härav utomordentligt tydligt framgår, hurudan behandlingen i bästa fall kunde gestalta sig.

Av de 92 representanter, som socialdemokratin hade i den senast samlade lantdagen, hade vid inbördeskrigets slut ungefär hälften flytt ur landet, och en del hade ljutit döden i samband med pacificeringsåtgärderna. Av de i landet kvarblivna fängslades största delen vid krigets slut, varjämte tvenne fängslats redan före upprorets kuvande.

Några socialdemokratiska lantdagsmän voro likväl fortfarande på fri fot. Av dessa häktades nio i medlet av

maj, då de voro på väg till Helsingfors för att taga del i lantdagens arbete. Andra fingo fortfarande förbliva på fri fot, men tillätos icke taga del i lantdagens plena. Deras närvaro ansågs tydligen mindre önskvärd, då den borgerliga hälften av lantdagen skulle skrida till sitt reaktionära värv. Det socialdemokratiska partiet representerades i lantdagen endast av förre senatoren Matti Paasivuori, som även han varit häktad, men blivit frigiven. Av de övriga fick en, som av prokuratorsämbetet fått intyg över, att mot honom intet åtal förelåg, uppbära lantdagsmannaarvode, men fick icke deltaga i lantdagens plena.

Så stodo förhållandena ända till juli månad, då lantdagen, efter att ha haft en kortare ledighet, ånyo sammanträdde för att behandla det på monarkisk grund uppgjorda förslaget till en ny regeringsform, vilken skulle bereda kejsar Wilhelms svåger tillträde till Finlands tron. På borgerligt håll fruktade man tydligen, att de få socialdemokratiska lantdagsmän, vilka fortfarande befunno sig på fri fot, skulle komma att taga del i plena, och då även dem förutan den republikanska minoriteten var mycket stark, kunde deras röster lätt ha blivit avgörande. I varje fall häktades ett par dagar förrän lantdagen skulle ånyo sammanträda de få socialdemokratiska lantdagsmän, som då ännu voro fria, med undantag av M. Paasivuori, som fortfarande besöka plena, och E. Huttunen, som visserligen fick förbli på fri fot, men icke fick lov att deltaga i lantdagsarbetet.

Det dröjde ända till hösten förrän lantdagsmännens mål upptogs till behandling. Därvid befanns det, att en stor del av dem voro fullkomligt oskyldiga och på intet sätt tagit del i upproret. I brist på andra anklagelsepunkter beskylldes de då för att ha tagit del i behandlingen av ett förslag, som socialdemokratiska lantdagsmannagruppen hösten 1917 förelagt lantdagen och vilket nu i strid med sanningen påstods ha inneburit högförräderi. Detta förslag innehöll, att lantdagen måtte i en proklamation till Finlands folk förklara sig ha för avsikt att godkänna en del av

En del lantdagsmän oskyldigt dömda.

arbetarklassen påyrkade reformer (lag om 8 timmars arbetsdag, lagar om arbetarförsäkring, skattereformer). Enligt förslaget borde även sammankallas en konstituerande nationalförsamling, och detta förslag påstods nu innebära högförräderi, ehuru nationalförsamlingens sammankallande tänktes försiggå på laglig väg, eftersom förslaget därom förelades lantdagen. Att icke heller de borgerliga medlemmarna av lantdagen betraktade förslaget såsom lagstridigt, framgår därav, att det behandlades vid plenum under ledning av den borgerliga talmannen och att över 40 borgerliga lantdagsmän i en omröstning understödde det samma.

Att ett åtal, som grundade sig på ett sådant svepskäl, också formellt var lagstridigt, framgår därav, att enligt paragraf 11 i lantdagsordningen *lantdagsmän icke kan ställas under tilltal eller berövas sin frihet för sina i Lantdagen yttrade åsikter eller sitt förhållande i övrigt under förhandlingarna*, såframt icke lantdagen sådant medgivit genom beslut, för vilket minst fem sjättedelar av dess närvarande medlemmar röstat. Sådant medgivande av lantdagen hade ej ens begärts.

På grund härav kan man icke frigöra sig från det intrycket, att de socialdemokratiska lantdagsmän, vilka anklagades för ovannämnda i lantdagen framställda förslag, dömdes uteslutande såsom politiska motståndare och att vilket svepskäl som helst fick duga som grund för domen.

De övriga anklagade socialdemokratiska lantdagsmännen hade innehått befattningar under upprorstiden, och de anklagades nu antingen för hög- eller landsförräderi eller också för båda dessa brott. Många av dem hörde till socialdemokratiska partiets bästa krafter och de flesta anslöto sig till partiets moderata flygel, vilken ville hålla fast vid en legal parlamentarisk taktik. Många hade gjort allt vad de kunnat för att förebygga upprorets utbrott. Under själva upprorstiden hade de försökt ställa sig utanför händelserna, men slutligen av solidaritetskänsla eller tvungna därtill av sina kamrater tagit på något sätt däri del, dock

efter bästa förmåga sökande hindra de råheter som förekommo.

Det väckte därför en pinsam uppmärksamhet ej blott i Finland, utan även i utlandet, då statsförbrytelsesdomstolen genom utslag av den 12 oktober 1918 dömde 9 av dessa anklagade till döden och alla de övriga till tukthusstraff, några dock endast till villkorligt sådant, varför dessa omedelbart ställdes på fri fot. Det ansågs självklart, att dessa domar skulle komma att korrigeras i överrätten, både med hänsyn till sin juridiska oformlighet och även av moraliska skäl.

Överrätten behandlade målen i tre månader, och först i början av januari offentliggjordes dess utslag. Dödsdomarna, som väckt så stort uppseende också i utlandet och skadat Finlands anseende, mildrades verkligen alla förutom en enda. De övriga domarna däremot blevo för det mesta skärpta, så att icke en enda av dem kom att lyda på mindre än 7 års tukthus. Överrättens dom.

Att just 7 års tukthusstraff var det längsta, får kanske sin förklaring därav, att genom amnestidekretet av den 7 december 1918 alla de statsförbrytelsefångar, vilka dömts till högst 6 års tukthusstraff, blevo villkorligt frigivna.

Genom all den olaglighet och det förakt för laga former, som kom till synes vid dömandet av de socialdemokratiska lantdagsmännen, blev denna rättegång en enastående skandal i Finlands rättsväsendes historia. Då de oskyldigt dömda och straffade i detta fall voro lantdagsmän, vilka dock bemötas annorlunda än vanliga dödliga; då detta har kunnat ske ännu åtta månader efter det upproret kuvats och de första domarna avkunnats, och då detta ytterligare har kunnat ske från överdomstolens för statsförbrytelser sida, så förstår man utan vidare vilket godtycke tidigare från underrätternas sida kommit de övriga anklagade till del.

Folkets dyrbaraste rättigheter har borgarklassen trampat under fötterna.

Till folkets dyrbaraste rättigheter och till demokratis viktigaste vinningar har städse ansetts höra församlings-, yttrande- och föreningsfrihet. För dessa rättigheter har i världen utförts många revolutioner, och alltid då de angripits har detta väckt de demokratiskt sinnade medborgarnas förtrytelse.

Arbetarklassens medborgerliga rättigheter offrades på reaktionens altare.

Omedelbart, då inbördeskriget i vårt land var slut samt arbetarklassen slagen till marken och den allmänna reaktionen lyfte sitt huvud, blev en av den härskande maktgruppens första åtgärder att på reaktionens altare offra dessa medborgerliga rättigheter, såvitt de rörde arbetarklassen. Genast i början indrogos alla socialdemokratiska tidningar, arbetarföreningarna förklarades upplösta och deras egendom tagen i beslag, och några arbetarmöten tillätos icke på flere månader under den förevändningen, att i landet rådde krigstillstånd och allmän oro. Till en början skedde detta utan att ens ega sken av lag, men sedermera beviljade den av de borgerliga partiernas representanter sammansatta restlantdagen åt regeringen de mest vidsträckta fullmakter att inskränka och kringskära de allmänna medborgerliga rättigheterna, riktande dessa åtgärder helt och hållet mot arbetarklassen. I sådan avsikt utfärdades den 29 maj 1918 en »lag om utfärdande av interimistiska stadganden till upprätthållande av den allmänna ordningen och säkerheten.» Denna så kallade »socialistlag» berättigade regeringen att interimistiskt utfärda stadganden 1) beträffande inskränkningar i rätten att utgiva tryckalster, i församlings- och föreningsfriheten ävensom i rätten att fritt vistas å viss ort samt 2) angående utvidgad rätt att verkställa kvarstad, husundersökning och häktning. På grund av denna lag inträffade sedermera det oerhörda undertryckande av alla arbetarklassens medborgerliga rättigheter, som under den därpå följande tiden bedrevs och fortfarande bedrivs.

»Socialistlagen.»

Sin sålunda erhållna makt har regeringen i vidsträcktaste mån begagnat sig av. Först utfärdades den 21 juni 1918 en förordning om rätten att utgiva periodiska tryckalster eller tidningar. Enligt denna fick ingen ny tidning eller tidskrift utgivas, innan landshövdingens i länet tillstånd därtill utverkats. Landshövding åter hade ej rätt att meddela sådant tillstånd åt andra än de finska medborgare, vilkas verksamhet kunde anses lämna garantier för, att lagbunden samhällsordning icke genom tidningen eller tidskriften äventyrades. Landshövdingarna beviljades även genom sagda förordning de mest vidsträckta befogenheter att indraga tidning och beslagtaga nummer av densamma.

Administrativ tryckfrihetsförordning.

Erfarenhet har sedermera vunnits därom, huru landshövdingarna begagnat sig av denna rättighet. Tillstånd att utgiva arbetartidningar erhöles endast med största ansträngning, och i synnerligen talrika fall blevo ansökningar avslagna. Ävenså ha landshövdingarna indragit tidningar av alldeles intiga skäl. Först sedan en ny pressförordning blivit stadfäst, ha förhållandena beträffande tryckalster förändrats, ehuru minnas bör, att med avseende å arbetartidningar tryckfrihetsförordningens stadganden tolkats någorlunda godtyckligt och alltid strängt.

Vad åter angår församlings- och föreningsrätten, utfärdade regeringen redan under hösten genom enskilda cirkulär till landshövdingarna föreskrifter, enligt vilka landshövdingarna voro berättigade att hindra föreningars verksamhet och inställa alla möten. Sin sålunda erhållna makt överflyttade landshövdingarna på de lägre myndigheterna, varav följden varit, att praxis i detta avseende blivit synnerligen skiftande. I de flesta fall ha polismyndigheterna lagt hinder i vägen såväl för föreningarnas verksamhet som för anordnandet av möten; endast på ytterst få orter har arbetarnas organisationsverksamhet varit tillåten och även där i inskränkt form. Något avseende har icke fästs därvid, huruvida föreningens verksamhet eller mötets hållande avsett verksamhet för den lagbundna samhällsordningens störtande eller fastmer stått på rent parlamentarisk

Arbetarnas församlings- och föreningsrätt upphäves.

grund. Alla föreningar och möten ha helt enkelt hänförs till samma kategori och varit förbjudna. Till och med arbetarnas fackliga organisationers verksamhet har varit förbjuden ända till detta års början, och därigenom har arbetarklassen hindrats att med gemensamma krafter bekämpa det elände, som under hela det sistlidna året hotat dess ställning.

Vidare bör observeras, att de lägre polismyndigheterna icke ens iakttagit regeringens föreskrifter i dessa angelägenheter. Genom beslut av den 12 december 1918 har statsrådet bestämt, att 1) valmöten äro fria och icke behöva anmälas, och 2) offentliga möten få äga rum, därest dessa anmälas till polismyndigheterna med uppgivande av tiden och platsen för mötet ävensom anledningen till och ändamålet med detsamma. Oavsett dessa föreskrifter ha också efter deras utfärdande en stor del offentliga möten i många kommuner helt och hållet förhindrats, och ha vederbörande myndigheter ofta uttryckligen meddelat, att de icke komma att tillåta hållandet av något slags möten. Grovt brottsliga blir dessa myndigheternas åtgärder då de drabba valmöten, vilkas hållande likaledes på många orter ha omöjliggjorts. Vid årsskiftet, då de kommunala valen förestodo, hindrades arbetarna i många kommuner att hålla valmöten, och ännu helt nyligen vid lantdagsmannavalen nödgades man konstatera det sorgliga faktum, att arbetarklassen i en del trakter ej tilläts att hålla möten i avsikt att träffa förberedelser för de politiska valen. Då arbetarklassen samtidigt hindrades att genom tryckalster, i främsta rummet genom valmanifest, vända sig till väljarna, framgår härav, att man också under ett så viktigt tidsskifte ville resa svårigheter för arbetarklassens deltagande i valagitationen samt därigenom förvanska valresultatet och få lantdagen annorlunda sammansatt än väljarnas vilja i verkligheten skulle betinga.

Vad beträffar arbetarföreningarna, så framfördes i de borgerliga tidningarna efter inbördeskrigets slut tanken, att deras verksamhet borde för framtiden omöjliggöras. I

Även valmö-
tena hind-
ras.

Arbetaror-
ganisatio-
nernas egen-
dom beläg-
ges lagstri-

praktiken har man också med alla medel strävat mot detta mål. Förutom att arbetarorganisationerna icke tillåts sammanträda, framstår såsom en i detta avseende beaktansvärd faktor myndigheternas åtgärd att belägga all arbetarorganisationernas egendom med försäljnings- och förskingringsförbud, varigenom under senaste år största delen av vårt lands arbetarorganisationers verksamhet faktiskt hindrats och fortfarande hindras.

digt med försäljnings- och förskingringsförbud.

Enligt våra allmänna lagar kunna arbetarorganisationernas egendom icke på någon straffrättslig grund beläggas med försäljnings- och förskingringsförbud. Så gjordes emellertid nu, under förklaring, att denna egendom kunde komma att tagas såsom ersättning för de skador, som föreningarnas enskilda medlemmar under inbördeskriget orsakat. Denna motivering är dock helt och hållet lagstridig, enär arbetarföreningarna icke såsom juridiska personer äro ansvariga för, vad deras enskilda medlemmar eventuellt göra sig skyldiga till, och ej heller föreningarnas egendom kan svara därför.

Ej ens enligt den på våren utgivna undantagslagen hade regeringen rätt att belägga organisationernas egendom med försäljnings- och förskingringsförbud. Genom »socialistlagen» av den 29 maj 1918 fick visserligen regeringen utvidgad rätt att verkställa *kvarstad*, men någon rätt till utfärdande av försäljnings- och förskingringsförbud hade regeringen ej ens enligt denna lag. Och även om en sådan bestämmelse hade förekommit i lagen, hade denna icke i straffrättsliga mål kunnat ha retroaktiv verkan, enär en allmän grundsats i lagstiftningen ju är, att vid bestraffning av begångna brott böra tillämpas de lagar, som voro i kraft vid brottets förövande, och en ny lag tillämpas endast där den är för den brottslige fördelaktigare.

Regeringen torde också själv ha insett, att dessa åtgärder för att belägga arbetarföreningarnas egendom med försäljnings- och förskingringsförbud ha varit lagstridiga — förutom att de varit illa övervägda — och härpå beror, att regeringen berättigat landshövdingarna att befria arbe-

tarföreningarnas ifrågavarande egendom från försäljnings- och förskingringsförbuden. Så mycket beklagligare är, att bevisligen endast en bråkdel av denna egendom befriats och en stor del av nämnda föreningars egendom fortfarande godtyckligt undanhålles dem.

Arbetsfö-
reningarnas
egendom
rånas.

De arbetsföreningar, vilka redan fått sina hus och sin övriga egendom till sitt fria förfogande, ha vid mottagandet därav observerat, att en stor del av egendomen varit antingen förstörd eller rånad. I en del fall har man lyckats ådagalägga, vilka som utfört denna förstörelse eller dessa rån, men i de flesta fall äro förövarna alldeles okända. Oftast synas militäravdelningar, skyddskårer eller till och med de landet gästade tyskarna ha verkställt uppenbara rån, därigenom åsamkande arbetsföreningarna jämförelsevis stora ekonomiska förluster.

Den fattiga klassen har lämnats att försmäktas av hunger.

Den framställning, som i valmanifestet ingår under ovanstående rubrik, avser att i all korthet åskådliggöra de svårigheter, vilka de obemedlade klasserna under de senaste tiderna ha haft att bekämpa vid livsmedelanskaffningen. De däri framställda påståendena torde vara allmängiltiga och ha åtminstone härintills på alla håll erkänts vara det. Enär emellertid allmänna åklagaren icke undantagit ens detta stycke från den text, som påstås innebära »brottslig uppvigling», nödgas jag med några ord beröra även detta styckes innehåll, d. ä. livsmedelfrågan.

Felen i livs-
medelpoli-
tiken.

I livsmedelpolitiken i vårt land gjordes under fjolåret några oerhört stora fel, med den påföljd att alla konsumentkretsar fingo lida den yttersta nöd. Regeringen stödde nämligen sin livsmedelpolitik uteslutande på producentkretsarna. Konsumenterna uteslötos från all delaktighet såväl i ledningen av livsmedelpolitiken som i uppsikten över livsmedelsförhållandena. Härvid förfor man så grundligt, att till exempel från de viktigaste organen på detta

område, livsmedelsnämnderna, fördrevos alla arbetarrepresentanter, vilka dock därintills hade med energi bevakat konsumenternas intressen.

I praktiken visade sig följderna av denna livsmedelpolitik däruti, att lantbruksproducenternas så kallade självhushållning främjades på alla upptänkliga sätt. Den dåvarande livsmedelschefen uttryckte också ofta sin åsikt i frågan genom påståendet, att livsmedelproduktionen är ett krig, vari frontmanskabet (producenterna) bör rikligare tillgodoses än befolkningen bakom fronten (konsumenterna), och denna hans åsikt drev honom att klandervärt nog ägna olika samhällsklasser olika behandling. På varje område ägnades denna tid lantbruksproducenterna den ömmaste omsorg, utan att stort avseende fästes därvid, huruvida konsumenterna i städerna tillförsäkrades sitt livsuppehälle. För att nämna ett exempel: åt städernas konsumenter utlovades 150 gram spannmål om dagen eller 4 1/2 kg i månaden — och icke ens denna mängd erhöles närmelsevis alltid — medan för innehavarna av självhushåll reserverades 10 kg i månaden, vilken mängd de alltid kunde vara säkra om att erhålla. Härtill kommo ytterligare ärter, vilka innehavarna av självhushåll fingo ha i betydande mängd, oavsett huruvida sådana alls förslogo åt kortinnehavare. Ytterligare hade självhushållen tillgång till kött, mjölk, smör m. fl. lantmannaprodukter, vilka stadsborna i allmänhet ej alls fingo se. I färskt minne har ännu varje stads-konsument, under vilka omständigheter man under en sådan livsmedelpolitik levde i konsumtionscentra. Senaste vårsommar åts t. ex. i Helsingfors *trämjöl*, vilket påstods vara närande, ehuru alla sakkännare uppgåvo det vara alldeles värdelöst. De spannmålsransoner, vilka senare utdelades, utgjorde den mest odugliga blandning, bestående dels av halm och agnar, dels av annat skräp.

Det vore dock orätt att påstå, att invånarna i konsumtionscentra icke skulle ha fått några lantmannaprodukter alls. Till konsumtionscentra anlände verkligen en del viktigare livsmedel, men de kommo icke på officiellt regle-

Självhushållen gynnas.

Konsumtionscentra livnåras med trämjöl.

Smyghandeln blomstrar.

menterad väg, utan på hemliga vägar genom smyghandeln. Också denna tid visade det sig, att fastän regeringens föreskrifter avsågo att vara mycket stränga, kunde dock för pengar fås allt, medan den fattige fick bli utan. I smyghandeln överstego nämligen prisen mångdubbelt de officiella maximiprisen, och en person som levde på vanliga löneinkomster kunde ej ens tänka på att betala dem.

Också de officiella priserna omåttligt höga.

Men ej heller de officiella priserna höllo sig på en måttlig höjd. Den dåvarande regeringen stödde sig i hela sin politik på jordbrukarkretsarna och kunde därför icke, för att erhålla livsmedel, öva nödig påtryckning på dem. Och ehuru regeringen såg, att jordbrukarna icke voro hågade att i godo överlåta sin spannmål och övriga produkter, vågade den icke vidtaga strängare åtgärder mot de tredskande. Härför skulle dock ha funnits de största möjligheter, då ju i landet fanns tillräckligt militär och dessutom också annan ordningsmakt, och även det minsta försök i denna riktning skulle otvivelaktigt ha varit nog för att förmå jordbrukarna att följa utfärdade förordningar. Så handlade regeringen emellertid icke, utan strävade att tillfredsställa jordbrukarna genom att höja prisen i omåttlig grad. Så till exempel höjdes spannmålspriset, som redan tidigare utgjorde icke mindre än 1:15 per kilogram, helt plötsligt till 2 mk per kilogram. Också på alla övriga produkter höjdes prisen naturligtvis i samma mån, då ju spannmålen i allmänhet hos oss utgjort den tillförlitligaste värdevärdet. På detta sätt höjdes överallt livsmedlens redan förut mångdubbelt stegrade pris ävensom övriga levnadskostnader ytterligare till det dubbla och även denna åtgärd har gjort sitt till för att framkalla det penningvärdets oerhörda sjunkande, som vi under de senaste tiderna blivit vittne till. Icke nog därmed, att slika pris utlovades för fjolårets skörd; dessutom förband sig regeringen att också för framtiden under två års tid inlösa av jordbrukarna all deras spannmål till minimipris, vilka voro oerhört höga. Genom fastställandet av dessa pris har statshushållningen för framtiden fått en dryg växel att inlösa.

All den gentemot jordbrukarna visade välviljan och ömheten båtade dock föga. En fullständig anarki och likgiltighet emot utfärdade förordningar vann insteg bland producenterna inom jordbruket. Ett obehärskat profitbegär drev dem att undanhålla sin spannmål och sina övriga produkter och på smygvägar transportera dem till de konsumentkretsar, som kunde betala höga pris. Från producent-håll gjordes ofta den invändningen, att i landet icke fanns tillräckligt spannmål och att de för den skull icke förmådde fullgöra den leveransplikt som dem ålåg. Den officiella statistiken ådagalägger någonting alldeles annat. Enligt statistiken har vårt lands skörd under de senaste åren varit såsom följer:

Anarkin
bland jord-
brukarna.

Skördestati-
stikens vitt-
nesbörd.

Råg, korn och vete	390 milj. kg	
Avgår till utsäde	60 » »	330 milj. kg
Havre	350 milj. kg	
Avgår till utsäde och kreaturs- foder	150 » »	
Återstår	200 milj. kg	
vilket motsvarar i rent mjöl eller gryn . . .	100 » »	
För konsumtionen står sålunda till buds . .	430 milj. kg	

Då landets invånarantal utgör 3.4 miljoner människor, utgör detta 126.5 kg per individ och år eller över 10 kg per månad.

Vid sådant förhållande borde varje av landets invånare, om blott spannmålen hade fåtts fram i dagen, ha kunnat erhålla samma spannmålsmängd som självhushållens ägare nu erhållit.

Det vore emellertid orätt att beskylla enbart jordbruks-producenterna för detta slags anarki och profitlust. Samma anda utbredde sig även till alla övriga kretsar, först till affärsvärlden, senare också till industrivärlden. Samvetslöst höjdes prisen utöver produktionskostnaderna och en skälig vinst, och alla strävade att bli rika så fort som möjligt.

Till krigstidens sorgligaste företeelser har också hört, att vi bland oss fått se alla dessa krigstidens banditer och gulascher, vilka samvetslöst förtjänat förmögenheter på sina medmänniskors nöd och elände.

C. Tigerstedts vittnesbörd.

För att åskådliggöra, huru man också på borgerligt håll sett på denna sak, ber jag att slutligen få återge några utdrag ur en av doktor Carl Tigerstedt nyligen publicerad undersökning. Han uttalar bl.a.:

»Enligt nu gällande förordningar får den å landet bosatta jordbrukaren förtära fläsk, kött, mjölk, smör, ost, potatis och övriga rotfrukter i icke ransonerade mängder, och den spannmålsranson, som honom tilldelats, är mer än dubbelt så stor som den, vilken av regeringen beviljats övriga medborgare. Härvid förtjänar att påpekas, att de oprivilegierade medborgarna i Helsingfors under tiden från den 15 augusti till den 21 september erhållit en spannmålsmängd, som endast uppgår till knappt $\frac{1}{4}$ av den, som självhushållarna äro berättigade att konsumera. Från den 22 september till den 2 november uppgick korthushållarnas ranson till 'hela' 48 0/0 av självhushållarnas. Från nämnda dag har korthushållarnas ransoner åter minskats i mycket hög grad, och det mjöl, som Helsingfors Stads Livsmedelskommission under de senaste veckorna varit i tillfälle att utdela, har dessutom varit av synnerligen underhållig beskaffenhet. Även är det skäl att minnas, att jordägaren för upptagna nyodlingar erhåller en icke obetydlig belöning i form av havre och råg.»

»Principen om en rättvis fördelning av landets födoämnen har sålunda övergivits, eller rättare sagt, den har aldrig tillämpats, och häri ligger redan en orsak till att ransonereringen hos oss var dömd att fullständigt misslyckas.

En klar bild av livsmedelsransoneringsens följder för de icke privilegierade korthushållarna få vi genom en beräkning av de mängder näring, som utgivits emot kort.

Under tiden 1 augusti—21 september har i Helsingfors emot livsmedelskort utspisats i medeltal per dag, åt personer, vilka icke innehava mjölk- och påbröds kort:

	Vikt gr.	Närings- värde kalorier	Pris p:ä
Renkött	14.4	27.3	12.6
Nötkött	4.8	7.8	2.1
Matkorv	19.2	45.9	32.6
Medwurst, rökt	28.8	130.8	51.8
Mjök	53.8	36.2	7.5
Smör	8.7	69.3	17.4
Ost	3.9	13.7	5.3
Matolja	4.8	43.2	14.2
Fett	1.9	17.1	3.6
Mjöl	78.1	279.2	23.4
Summa —		670	171

Då näringsbehovet hos en fullvuxen man, som utför ett *lätt* kroppsarbete, kan uppskattas till minst 2,800 kalorier per dygn, se vi att korthushållarna i Helsingfors i form av ransonerade födoämnen erhållit något mindre än $\frac{1}{4}$ av en dylik mans näringsbehov.»

»Det pris, som en med lätt kroppsarbete sysselsatt man får betala för sin dagliga kost, uppgår mycket lågt räknat till 6 à 7 mark, och dock äro tillredningskostnaderna icke medräknade.

Självhushållarna leva i regeln i överflöd, korthushållarna i Helsingfors stå inför den bittraste svält. Livsmedelsregleringen hos oss har fullständigt misslyckats. Ransoneringsystemet måste omläggas på basen av en jämnare och mera rättvis fördelning av landets livsmedelsförråd.»

Så stränga ord ha om vårt lands livsmedelsorganisation under senaste år uttalats av en vetenskapsman, som ägnat en stor del av sin tid åt undersökningen av detta spörsmål. Man kan vid sådant förhållande icke påstå, att den bild det åtalade valmanifestet ger av vår livsmedelspolitik vore på något sätt överdriven.

Förhållandet är för övrigt tillräckligt allmänt känt, ty detta betryck ha alla konsumentkretsar lärt känna av egen

erfarenhet, somliga mera, andra mindre. Alla tidningar ha också skrivit om saken. Och då borgartidningarna ansett nödigt att skildra den hungrande medelklassens belägenhet, så kunna vi förstå, hurudan nöden varit bland den obemedlade arbetarklassen.

Borgarklassen försökte sig på en statskupp.

Borgarklassens strävan att tillgodose egna klassintressen framträder.

Efter upprorets kuvande framträdde öppet borgarklassens strävan att tillgodose sina egna själviska klassintressen, vilket den hittills nödgats tygla. Så till exempel yrkades icke allenast upphävandet av sådana lagar, som enkammarlantdagen hade stiftat till arbetarklassens fromma, utan även fotandet av hela vårt statsliv på en sådan grund, som garanterade att icke arbetarklassen framgent skulle kunna nämnvärt påverka sakernas utveckling. Det demokratiska statsskicket försökte man — såsom av nedannämnda uttalanden i borgerliga tidningar framgår — bringa i missaktning, och i dess ställe krävde man återinförandet av den monarkiska statsformen, väl vetande att arbetarklassen och överhuvudtaget de demokratiska folklagren icke kunna direkt påverka regentens åtgöranden, varför också den monarkiska regeringsmakten i flera länder gestaltat sig till ett säkert stöd för överklassens privilegier.

Ett hinder för genomförandet av de monarkiska strävandena utgjorde emellertid den omständigheten, att Finlands lantdag redan hade förklarat Finland för en republik, varför sagda strävanden ej kunde lagligen förverkligas på annat sätt än genom att i laga ordning stifta en ny monarkisk regeringsform. Då detta vid tvenne försök misslyckades, av orsak att också bland restlantdagens borgerliga medlemmar en aysevärd del motsatte sig det, genomdrevs att kungaval förrättades på grundvalen av 38 § i 1772 års regeringsform.

38 § Rege-
ringsformen
en död para-
graf.

Sagda paragraf, vilken stadgade huru Sveriges ständer skulle begå i händelse konungahuset doge ut, hade naturligtvis förlorat sin kraft, då Finland förenades med ryska

riket. Att så hade inträffat, hade under hela den ryska tiden enhälligt erkänts. Så t. ex. säger L. Mechelin i sin bok att »en självklar följd av föreningen med Ryssland var likaså, att . . . stadgandena i Regeringsformens § 37 angående regeringens handhavande under Konungs minderårighet, och i 38 §, om huru förfaras skall i händelse av hela konungahusets utgång på svärdsidan, upphörde att i Finland äga giltighet.» Samma ståndpunkt intar J. K. Paasikivi i sin bok »Suomen yleiset perustuslait» («Finlands allmänna grundlagar»). Och ett lagstadgande, som upphört att gälla, kan självfallet icke ånyo träda i kraft utan ny lagstiftningsåtgärd.

Nämnda 38 § Regeringsformen kan så mycket mindre äga kraft, efter det Finland blivit republik. Redan genom den i Ryssland i mars 1917 inträffade revolutionen upphörde Rysslands dåvarande regenthus också att vara Finlands regenthus, och då lantdagen genom sitt beslut av den 15 november 1917 förklarade sig övertaga högsta statsmakten, upphörde det monarkiska statsskicket också formellt att gälla i Finland. Den omständigheten, att lantdagens nyssnämnda beslut i avseende å sin tillkomst var av revolutionär natur, utgör intet hinder för, att därigenom i vårt land skapades en ny statsrättslig ordning. Att det statsskick, som på detta sätt hade skapats, var republikanskt, konstaterade lantdagen uttryckligen genom sitt beslut av den 6 december 1917, då den uttalade, att »till följd därav, att regeringen framställt förslag till ny regeringsform, som grundar sig på att Finland är en oavhängig republik, besluter lantdagen såsom innehavare av högsta statsmakten godkänna denna grundsats och medgiver tillika, att Regeringen, i syfte att Finlands självständighet varder erkänd, skrider till de åtgärder Regeringen tillkännagivit vara här- för av nöden.»

Finland ha-
de förklarat
sig för re-
publik.

Enligt erhållet uppdrag tillställde senaten de utländska makterna meddelande om den självständiga republiken Finland, och av de makter, vilka sedermera erkände vårt lands självständighet, betonade åtminstone Frankrike, Ryss-

land och Schweiz, att de givit detta erkännande åt *republiken* Finland. Finlands officiella representanter i utlandet uppträdde såsom representanter för republiken Finland. I flere senare utfärdade manifest uppträdde senaten såsom republiken Finlands regering. Och i allmänhet torde icke, såvitt man har sig bekant, efter fattandet av lantdagens ovannämnda beslut i november 1917 ända till våren 1918 någon i Finland ha givit uttryck åt den uppfattningen, att Finland fortfarande vore en monarki. Först sedan det framgått, att ett monarkiskt statsskick icke kunde på laglig väg åstadkommas och att frågan om statsskicket skulle komma att uppskjutas till en efter nyval sammanträdande lantdag, vilken säkerligen icke komme att ha monarkistisk majoritet, förenade sig alla vårt lands reaktionära element om kravet på förrättande av kungaval enligt en paragraf, vilken som sagt redan långa tider tillbaka allmänt erkänts ha förlorat sin kraft och vilken fördenskull icke ens alla monarkister hade önskat för detta ändamål begagna sig av.

Paragraf 38 Regeringsformen hade icke lagligen kunnat läggas såsom grund för förrättande av ett kungaval ens i händelse nämnda paragraf fortfarande varit i kraft. Ty sagda paragraf talar uteslutande om det fall, att konungahuset dött ut, vilket här icke varit fallet. Då Finland dessutom aldrig varit kungarike, utan storfurstendöme, skulle, därest det överhuvudtaget gällt att utse en monark, en storfurste bort väljas.

Lantdagen
försökte gö-
ra statskupp.

Skapandet av ett nytt statsskick på ett sätt, som icke grundar sig på gällande lagar och som framgår såsom en åtgärd av en minoritet inom folket, vilken för ändamålet tillgodogör sig en tillfällig svaghet hos det flertal av folket, som intar en annan ståndpunkt, bör utan tvivel betecknas såsom en statskupp, och såsom en sådan stämplade också många lantdagsmän ifrågavarande åtgärd, då saken behandlades i lantdagen. Nämnda handlings karaktär av statskupp framgår ännu tydligare, då i betraktande tages vissa praktiska omständigheter, vilka stå i samband med ofta nämnda kungaval.

Den lantdag, som verkställde valet, var i hög grad ofullständig, ej endast på grund därav, att många av dess medlemmar hade lämnat landet, men också av den anledning, att andra medlemmar på olagligt sätt hade hindrats att infinna sig till lantdagen.

Ytterligare bör tagas i betraktande den all anständighet trotsande påtryckning, som under tiden för regeringsfrågans behandling bedrevs från monarkisternas sida, då man till exempel anskaffade ett uttalande av tyska regeringen, däri denna förordade införande av konungadöme i Finland, eller då man försökte skrämman med att påpeka de oerhörda faror, som mentes hota Finlands ställning som självständig stat, i händelse icke vårt land genom att välja en konung från Tyskland ställde sig under detta lands beskydd, eller då man försökte göra troligt, att Finlands armé krävde ett monarkiskt statsskick, och önskade lämna frågan till dess avgörande. Alla dessa omständigheter befästa den prägel av statskupp, som det hösten 1918 förrättade kungavalet ägde.

Regeringens
illojala på-
tryckning.

Till all lycka var ödet oss gunstigt också denna gång och gjorde dessa fördärliga planer om intet. Utrikespolitiska omständigheter, framför allt Tysklands fullständiga nederlag i världskriget, förändrade ställningen i så hög grad, att den valde konungen icke ansåg sig kunna mot-taga den honom erbjudna kronan. Han insåg bättre än de av våra egna statsmän, som då voro vid makten, vilka sorgliga följder hans uppstigande på tronen skulle ha kunnat medföra, och för att förebygga dem avsåg han sig kronan, förrän han ännu ens tryckt den på sitt huvud. På detta sätt slutade denna i statskuppens tecken begynta konungasaga.

Folkets vilja har hånats och föraktats.

Den som efter inbördeskrigets slut läste reaktionära tidningar eller gjorde sig förtrogen med andra från detta håll utgående opinionsyttringar, vet att valmanifestet också

i detta avseende talar sanning. Vi hänvisa till exempel till följande i »Dagens Press» i slutet av april publicerade känsloutbrott: »Den ömkliga institution som heter Finlands enkammare och som Vår Herre gav oss i sin vredes stund, har under pöbelns tryck och borgarnas flathet framalstrat lagar och i övrigt utövat en verksamhet sådan att vi snart nog kommit till hottentottstaternas kulturnivå... Om någonsin en reaktion haft sitt berättigande, så är det i detta nu... Bort därför med allt tal om demokrati och folkvälde och alla dessa utnötta fraser och slagord.»¹⁾

Lika spefullt och försmädligt skrevs i »Uusi Päivä» vid samma tid: »Och så göra vi en ny sammansvärjning för att med all kraft driva in i vårt folks medvetande det enda, som i sig innefattar verkligt framtida skydd och fred, nämligen principen om en stark nationell statsmakt på den monarkistiska idéns grund. Mot alla dem som, oförmögna att höra utvecklingens och tidens röst, fortfarande vilja hålla vårt land i humbugsdemokratins slaveri och genom att av oss göra något slags »plåtslagarrepublik» passa in vår med blod köpta frihet i föråldrade schabloner, vilka på ett sorgligt sätt befunnits alltför lätta — mot dem förklara vi ett oförsonligt krig.»

För att låna ännu ett uttalande klipper jag ur »Svenska Tidningen» för den 9. 8. 1918 följande uttalande om den hemresande lantdagen (den borgerliga restlantdagen): »Res inte! Använd dessa veckor till att handlägga allt som blivit på långbänken, städa grundligt efter er, plocka hop alla papper och tryckalster, vädra duktigt i salar och korridorer, gör portarna höga och dörrarna vida. Stig sedan upp när kungen kommer, hälsa vackert och hövligt. Därpå få herrarna vackert ge sig i väg och stanna hemma mycket, mycket länge. Kom inte tillbaka i år, det blir heller inte olidligt fastän ni inte komma nästa år. Vi ha sett och hört herrskapet nu i nära tolv års tid och försäkra, att

¹⁾ Ingick i »allmänhetens spalt», men utan reservation från redaktionens sida. — Utg. anm.

ingenting är så befriande som de dagar man ser herrskapet på ryggen.

Det lär ju finnas en olycklig instinkt som driver brottslingen tillbaka till platsen för sina bedrifter, och det är inte troligt att alla vilja hålla sig borta alltför länge. Men kom inte förrän kungen kallar på er, om han anser att han kan göra något för er.»

Jag kunde plocka fram en mängd liknande uttalanden, vilka röja det åskådningssätt, som efter inbördeskrigets slut vann insteg hos den reaktionära borgarklassen och energiskt propagerades, nämligen att man nu borde definitivt bryta med de tidigare demokratiska förhållandena i detta land, att den allmänna och lika rösträtten borde inskränkas och en kunga- och hovmakt grundas, i vars skydd små överklassgrupper kunde utan hänsyn till folkviljan hålla makten i sina händer.

Den halva lantdagens hänsynslösa förtrycks-åtgärder och -lagar.¹⁾

Vi komma så till den del av valmanifestet som, enligt allmänna åklagarens meddelande, hos justitieministern och hos honom själv väckt särskilt bekymmer och som således utan tvivel enligt hans åsikt innehåller i högsta grad »uppenbart grundlösa uppgifter.» Det kan därför vara skäl att behandla denna del av valmanifestet något grundligare.

Då medborgarkriget var slut och normala förhållanden återvänt, framställdes från socialdemokratiskt håll det kravet, att lantdagen omedelbart skulle upplösas och nya val äga rum, för att vi också på lagstiftningens område måtte kunna återvända till normala förhållanden. Detta yrkande föranleddes av det kända faktum, att en stor del av lantdagens medlemmar genom sitt deltagande i inbördeskriget hade

Kravet på nya val stämplades som förmåtenhet.

¹⁾ I valmanifestets svenska översättning har denna rubrik ersatts med: »Vad allt har ej lantdagens borgerliga kvarleva bragt åstad!»

blivit oförmögna att fullgöra sina lantdagsmannaåligganden, varförutom en del hade flytt från landet eller stupat i striderna. Detta krav togs emellertid då alls icke i betraktande, utan stämplades såsom förmåtenhet. De kvarblivna borgerliga lantdagsmännen skredo till lagstiftningsarbete i denna halva lantdag, alldeles som om ingenting hade inträffat.

Restlantda-
gen före-
trädde icke
folket.

Huru kompetent denna halva lantdag var att fullgöra en lantdags åligganden, inser var och en utan längre förklaringar. Den företrädde ju endast något mer än hälften av hela folket, och den kunde således icke göra anspråk på benämningen lantdag i detta ords demokratiska betydelse, utan på sin höjd på benämningen klasslantdag. Till och med på borgerligt håll medgavs, att denna halva lantdag icke var moraliskt berättigad att företräda folket, men då den var därtill juridiskt berättigad, ville man låta densamma fortsätta sin verksamhet så länge det blott var möjligt, d. ä. till nästa val, vilka enligt lantdagsordningen skulle förrättas först år 1920. Under denna tid trodde man sig hinna på lagstiftningsväg omintetgöra de resultat socialdemokratien tidigare genom lantdagen vunnit och för långa tider framåt avvärja anfall från demokratiskt håll.

Häktning av
lantdagsmän
tillåtes i
strid med
Lantdags-
ordningen.

Lantdagen ådagalade genast i början på ett betänkligt sätt sina reaktionära böjelser genom att förtrampa lagliga former. Frånsett resultaten av dess lagstiftningsarbete uppträdde den också i sina egna, inre angelägenheter på ett sätt, som saknar stöd i lag. Den tillstod till exempel häktning av socialdemokratiska lantdagsmän i strid med Lantdagsordningens föreskrifter, utan att lantdagen ens tillfrågades om sin åsikt eller vilja och utan att lantdagen i ett enda fall inskred till försvar för lantdagsmans okränkbarhet. Huru detta tillgick, därom har redan i det föregående utförligt varit tal.

Suppleanter
inkallas icke
i de avlidnas
ställe.

Mycket betecknande för denna halva lantdags tillvägagångssätt är, att från dess sida inga anstalter vidtogos för att i stället för de avlidna socialdemokratiska lantdagsmännen inkalla deras suppleanter. Jag hade äran att i en till

lantdagens herr talman den 28 juni adresserad skrivelse erinra därom, att flere namngivna lantdagsmän voro alldeles oskyldiga ävensom att dessutom några andra likaledes namngivna lantdagsmän hade avlidit, på grund varav jag anhöll att lantdagens herr talman ville skrida till åtgärder för de förstnämndes frigivande och de senares ersättande genom suppleanter. Denna min framställning vann emellertid intet gehör; lantdagens dåvarande sekreterare ansåg till och med nödigt att offentligt påpeka, det lantdagen icke ägde sådan skyldighet och uppmanade mig, en enskild medborgare, att bevaka laglighetens iakttagande på detta område.

Var denna halva lantdags fortsatta verksamhet alltigenom moraliskt oriktig, blev den helt och hållet lagstridig efter det riksföreståndaren den 23 december 1918 hade förordnat om verkställande av nya val den 1 och 3 mars 1919, utan att dock lantdagen samtidigt upplöstes. Valmanifestets påstående om lantdagsarbetets olaglighet avser särskilt denna omständighet. Vid detta påstående om lantdagsarbetets olaglighet bad åklagaren vid senaste sammanträde att speciellt få fästa uppmärksamheten, påstående det samma innehålla i särskilt hög grad »brottslig uppvigling.» Det är därför av intresse att efterse, vilkendera i detta avseende har rätt, valmanifestet eller allmänna åklagaren.

Man behöver icke mycket bläddra i utkommen statsrättslig litteratur för att observera, att alla statsrättsliga auktoriteter av någon betydelse i denna fråga intaga samma ståndpunkt som valmanifestet. Det har åtminstone härintills varit en princip överallt i världen, att då nya val utlysas, bör det förra parlamentet upplösas. Detta är också naturligt, då man tar i betraktande av vilken anledning nyval i allmänhet utlysas. Detta sker vanligen antingen på grund av, att det förra parlamentet råkat i konflikt med regeringen eller att det annars har visat sig oförmöget att avgöra någon förekommande stor fråga, varför det genom regeringens åtgörande upplöses och nya val utlysas. Vid sådant förhållande låge det intet förnuft i att nya val ut-

Lantdagen
samlad i
strid med
lag.

Vad säga de
statsrättsliga
auktori-
terna.

lystes, men den gamla lantdagen dock tillåtes fortsätta sin verksamhet, ehuru man just genom valens utlysande har velat ådagalägga för väljarna, att den förra representationen är inkompetent att fullgöra densamma anförtrödda åligganden. Detta borde redan i princip vara så klart, att till och med en skolpojke borde förstå det.

Lantdags-
ordningens
föreskrifter.

Samma sak kan dock bevisas jämväl på grund av vår lantdagsordnings föreskrifter. Redan i lantdagsordningens 3 § 2 mom. bli nyval och lantdagsupplösning fast sammankopplade genom stadgandet: »Kejsaren och Storfursten eger dock rätt att, om han finner det nödigt, förordna om nya val före utgången av den i 1 mom. nämnda treårsperioden. I sådan händelse skola, *såframt ej ny upplösning av lantdagen äger rum*, lantdagsmännens fullmakter gälla tre år.» Nya val och lantdagsupplösning betraktas här såsom samma sak. I lantdagsordningens 18 § kopplas dessa två saker än ytterligare samman genom stadgandet: »Förordnar Kejsaren och Storfursten under lagtima lantdag om nya val, upplöses lantdagen å dag, som Kejsaren och Storfursten *låtit tillkännagiva*.» Dagen för lantdagens upplösning bör alltså vara bestämd redan då nya val utlysas. Också 18 § 2 mom. likasom även 14 § kunna anföras såsom bevis i samma riktning.

Professor
Hermans-
sons åsikt.

För att jag icke må bli ensam om tolkningen av lantdagsordningen, ber jag att få trygga mig till en inhemsk auktoritet, nämligen professor Robert Hermansson, som givit åt oss alla våra första insikter i statsrätt och vars uttalanden under det ryska förtryckets tid ständigt tillmättes fullt värde, då han bevisade olagligheten av tsarregeringens åtgärder.

Professor Hermansson har behandlat frågan om lantdagens upplösning och nya val i »Juridiska Föreningens Tidskrift», 1910, sidd. 300—316. Jag ber att därur få låna några av hans uttalanden, vilka närmare beröra nu förevarande spörsmål. På sidan 308 skriver han: »Närmare till hands ligger att anse stadgandet i enlighet med den moderna statsrättens uppfattning och med det allmän-

nare språkbruket vila på den grundsatsen, att förordnande om nya val och upphörandet av de förra mandatens giltighet — 'upplösning' i modern mening — höra oskiljaktigt tillsammans.» På sidan 310 skriver prof. Hermansson: »Den meningen, att förordnande om nya val och 'upplösning' i ordets vanliga bemärkelse i vår lantdagsordning äro omedelbart förknippade med varandra, kan anses framgå jämväl ur en jämförelse mellan 3 och 18 §§. Strax efter stadgandet i 3 §, att Kejsaren och Storfursten 'dock' äger rätt att '*förordna om nya val*' står det nämligen: 'I sådan händelse skola, såframt ej *ny upplösning* av lantdagen äger rum, lantdagsmännens fullmakter gälla tre år', och enligt 18 § kan förordnande om nya val utfärdas även på tid, då lantdag icke är samlad, och då således 'upplösning' i betydelse av ett blott 'åtskiljande' icke kan äga rum. Därtill kommer att avfattningen av 2 mom. 3 § framstår såsom dikterad av den vanliga föreställningen, att nya val och upplösning i ordets egentliga bemärkelse höra tillsammans; och att en sådan mening framträder redan i början av lantdagsordningen, därigenom så att säga givande stämning åt övriga hithörande stadganden, är icke utan sin särskilda betydelse.» Sin åsikt sammanfattar prof. Hermansson i följande ord (sid. 311): »För egen del skulle jag, åtminstone tillsvidare och till dess en annan åsikt kan göras gällande med skäl, som måste anses övervägande, stanna vid den meningen, att Lantdagsordningen bör tolkas därhän, att förordnande om nya val medför omedelbart upphörande av de senast valdes uppdrag samt inställande av tilläventyrs pågående lantdagsförhandlingar.»

Såsom synes har professor Hermansson den uppfattningen, att lantdagens verksamhet efter det nya val utlysts strider mot andan i vår lantdagsordning. Alldeles samma ståndpunkt intar professor R. Erich i en uppsats i tidskriften »Lakimies» för år 1910, sidd. 291—297. Samma uppfattning har också alldeles nyligen utvecklats i »Hufvudstadsbladet» av en jurist, vilken kommit till den slutsatsen, att det skulle ha erfordrats grundlagsändring för att

Professor
Erichs åsikt.

lantdagen skulle kunnat fortsätta sin verksamhet efter det nya val utlysts. Det oaktat ha icke professorerna Hermanson och Erich, lika litet som författaren i Hbl., åtalats för brottslig uppvigling. Det synes fortfarande enligt gammal sed vara skillnad på, om man framställer sin åsikt i en vetenskaplig tidskrift eller bringar den till folkets kännedom genom ett flygblad.

Jag har härmed utvecklat, vad slags »brottslig agitation» som förekommit i det uttalande, vilket åklagaren fann vara särskilt brottsligt. Jag har påvisat, att valmanifestets författare, då de påstått att den numera lyckligtvis upplösta och till minnenas mängd övergångna lantdagen varit olagligt samlad, befunnit sig i synnerligen gott sällskap. Samma ståndpunkt intaga nämligen alla utländska statsrättsliga författare och jämväl våra inhemska statsrättsliga auktoriteter. Jag undrar blott, vem åklagaren får på sin sida i sitt påstående, att denna förklaring varit brottslig och straffbar.

Lantdagen
stiftar lagar,
vilka inne-
bära för-
tryck.

Härmed övergår jag till behandling av denna halva lantdags lagstiftningsarbete, varom i valmanifestet säges, att för detsamma utmärkande var »ett hänsynslöst undertryckande av folkfrihet och lag». Jag ber att få framdraga några exempel därpå.

Det mest betecknande draget i den halva lantdagens första verksamhet var det möjligast stränga bestraffandet av deltagarna i underklassens uppror. I sina åtgärder för vinnandet av detta syfte gick lantdagen så långt, att den åsidosatte allt vad hos oss hittills vid lagstiftningen varit sed och aktats som grundlag.

Detta gäller framför allt de undantagslagar, som den halva lantdagen började stifta, så snart det lyckats att innesluta de upproriska i de ryktbara fånglägren. Jag upptar till granskning tre av dessa undantagslagar, av vilka en angår grundandet av speciella domstolar för de upproriska, den andra verkställandet av upprorsfångarna ådömda straff och den tredje villkorlig dom för upprorsfångarna.

»Lagen om grundandet av domstolar för behandling av särskilda statsförbrytelser och om rättegången i desamma», given i Helsingfors den 29 maj 1918, stadgar i sin 1 §, att »straffbara handlingar, vilka innefatta medverkan i den under innevarande år förefallna uppresningen mot Finlands lagliga samhällsordning eller vilka stå i samband med nämnda uppresning, skola, evad förbrytaren är gärningsman, anstiftare eller eljest delaktig i brottet, ransakas och avdömas av en för sådant ändamål tillsatt domstol, benämnd domstolen för statsförbrytelser.»

Statsförbrytelsedomstolarna — »befordringsmedel till envælde och tyranni.»

Detta stadgande innebär ändring av en synnerligen viktig punkt i Finlands grundlagar, nämligen 16 § av Regeringsformen, given och stadfäst den 21 augusti 1772. I sagda paragraf garanteras, att var och en äger rätt att bli dömd av den domstol, under vilken han hör. Denna försäkran och garanti meddelas i ifrågavarande paragraf i följande karaktäristiska ord:

»Alla Commissioner, Deputationer med Domsrätt, eller extraordinarie Domstolar, vare sig tillsatte af Konung eller Ständer, äro hädanefter afskaffade, såsom befordringsmedel till envælde och Tyranni; utan hvar och en Svensk man niute then rätt, at blifva dömd af then Domstol, under hvilken han enligt Sveriges lag hör.»

På tal om denna punkt i lagen säger professor R. Hermansson (Föreläsningar över Finlands Statsförvaltningsrätt IV, sid. 466) följande:

»Domsrätt får icke uppdragas åt för tillfället, in casu, tillsatta domstolar, utan skall domsrätten handhavas av dem, som enligt allmän lag äro beklädda därmed. Detta grundar sig på uttryckliga stadganden i 16 § R. F. Saken var nämligen den, att man under frihetstiden företog sig att i strid mot innehållet av allmän lag tillsätta domstolar och kommissioner, med domsrätt för tillfället, och mot detta oskick är 16 § R. F. riktad. Det är endast de enligt lag bestående domstolarna, som kunna utöva domsrätt.»

Det förfarande, vartill den efter upproret sammanträdande lantdagen gjorde sig skyldig genom antagandet av

lagen om statsförbrytelsedomstolar, stämplas således av vår grundlag såsom ett medel till befordrande av envælde och tyranni och av den aktade professorn R. Hermansson såsom »oskick». Något så kraftigt har författaren av uppropet »Arbetare! Upp ur förtryckets natt!» icke dristat sig att säga om upprättandet av dessa specialdomstolar. Där konstateras blott, att »denna vrågbild av en verklig folkrepresentation, företrädande knappt mer än hälften av vårt folk... stiftat en lag om statsförbrytelsedomstolar, varigenom de i medborgarkriget deltagandes öde göres beroende av summariskt förfarande och godtycke.» Ovan har redan påvisats, att detta fullt håller sträck.» Och till summariskt förfarande

Statsförbrytelsedomstolarnas summariska rättegångsförfarande.

uppfordrar dessutom stadgandet i nämnda lags 10 §, att »vid handläggningen av mål, som ankomma å domstolen för statsförbrytelser, skall rätten, utan vidlyftig omgång, upptaga de för sakens utredande nödiga bevis och, efter fri prövning av alla förekommande omständigheter, enligt sin övertygelse fastställa vad i målet är sannt.»

Själva lagen förutsätter således summariskt förfarande. Och vad annat kan behandlingen bli än summarisk, då en statsförbrytelsedomstol behandlar ända till 60 mål i timmen, såsom inträffat vid en domstol i Tavastehus, eller då cirka 75,200 »processer» slutföras inom ungefär 4 månader.

Ehuru rättegångsförfarandet i statsförbrytelsedomstolarna var summariskt, stadgar dock 13 § att »i domstolens för statsförbrytelser utslag äge ändringssökande icke rum.» »Nåd» kunde man begära hos överdomstolen för statsförbrytelser, men skulle ansökan därom vara inlämnad 7 dagar efter det utslaget fallit. Försökte fångarna anskaffa intyg från sina hemorter eller skaffa sig rättegångsombud, så hunno under denna tid deras brev icke ens lämna fånglägrens censurmyndigheters händer, än mindre hann svar anlända.

De villkorliga straffdomarna.

Den 20 juni senaste år utfärdades en lag angående villkorlig straffdom och i samband med denna en lag angående användning av villkorlig straffdom i vissa fall, d.ä. i avseende å upproret.

Av villkorlig straffdom känner man i Europa huvudsakligen tvenne system. Enligt det ena ådömes den brottslige straff för sitt brott, men samtidigt förklaras, att detta straff icke verkställs, därest han under viss tid förhåller sig väl och icke gör sig skyldig till nytt brott. I andra länder åter ådömes i sådana fall alls icke straff, utan förblir själva domen beroende på den åtalades framtida uppförande (A. Serlachius. Suomen Rikosoikeuden oppikirja — Lärobok i finsk straffrätt — I delen, sid. 37 och 38). Utmärkande för vartdera systemet är, att med det villkorliga domsförfarandet icke följer förlust av medborgerligt förtroende. Det är också naturligt, att *tilläggsstraffet* icke bringas i verkställighet, då *huvudstraffet* utbytes mot villkorlig dom.

Till sin juridiska natur äro alla tilläggsstraff likartade. De kunna bringas i verkställighet endast om huvudstraffet, som de åtfölja, bringas i verkställighet. Man kan till exempel icke döma till vatten och bröd eller till vistelse i mörk enskild cell, därest icke den brottslige därförinnan blivit dömd till tukthus eller fängelse. Likaså kan icke förlust av medborgerligt förtroende ådömas, därest icke huvud domen lyder å frihetsstraff. Och därom äro juristerna ense, att förlust av medborgerligt förtroende är tilläggsstraff och icke huvudstraff.

Utan avseende å dessa allmänt kända rättsgrundsatser, stiftades emellertid som sagt av den efter upproret sammanträdande lantdagen en den 20 juni 1918 utfärdad lag angående villkorlig straffdom samt en lag angående användning av villkorlig straffdom i vissa fall. I förstnämnda lag bestämmes, att med verkställigheten av straffet i *allmän straffart* kan anstå under en viss av domstolen bestämd prøvotid, men beträffande *tilläggsstraffet* framhålles uttryckligen i 7 §: »Har ej den, vilken ådömts straff genom villkorlig dom, förverkat anståndet med straffverkställigheten efter vad i 5 § är stadgat, vare straffet förfallet. Har han dömts förlustig medborgerligt förtroende eller att icke vara vittnesgill, upphøre jämväl sådan påföljd.»

Huvudstraffet uppskjutes — tilläggsstraffet verkställs.

Detta ådagalägger tydligt, att avsikten ingalunda varit enbart bestraffning, utan avsikten med denna lag har varit att av rödgardisterna göra en s. k. pariasklass, vilken saknade möjlighet att under årtal taga del i allmänna anse- lägenheter. Så har också i praktiken förfarits, och genom denna lag ha tiotal tusen medlemmar av arbetarklassen gjorts sina medborgerliga rättigheter förlustiga, ehuru huvudstraffet alls icke bestämts att träda i verkställighet. Karaktären av klasslagstiftning kommer här så tydligt som möjligt till synes.

De dömdas
sändande
till Tyskland
planeras.

Den 16 juli 1918 utfärdades en av den halva lantdagen stiftad lag angående verkställigheten av straff, som av domstolar för statsförbrytelser ådömts. 3 § av sagda lag lyder: »Fånge, som ådömts tvångsarbete under minst tre år, må genom beslut av Senaten överflyttas för utförande av sitt tvångsarbete utom Finlands gränser uti av Senaten bestämt land och under av densamma godkänd övervakning. Återvänder fånge innan det bestämda straffmåttet avslutats olovligen därifrån, skall den tid, vilken han tillbragt för utförandet av tvångsarbetet utom landets gränser, icke tillgodoräknas honom såsom avkortning å strafftiden.»

Vid granskningen av denna lagparagraf bör man återkalla i minnet, att det erkänts vara en skamfläck i Finlands historia, att härifrån i tiden tillåtits transport av finländska förbrytare till Sibirien. Det har sagts, att ett folk, som frivilligt medger en sådan anordning, icke fattar den nationella tillvarons verkliga innebörd.

Då lantdagsmannen A. Lagerlöf vid 1908 års lantdag framställde petition om beviljande av fullständig benådning av alla på grund av dom eller benådning till Sibirien sända finländska medborgare, motiverade han sagda petitionsförslag bl. a. sålunda: »Man måste anse hela denna straffart synnerligen osympatisk därigenom, att de straff underkastade ställdes nästan helt och hållet utanför det lands tillsyn och vård, vars lagar de hade överträtt.» (Bilagor I till 1908 års lantdagshandlingar, sid. 46—47). Och vidare

säger han i sin petition: »Men det anser jag säkert, att då saken nu kommer under lantdagens behandling, skall lantdagen ej underlåta något, som ännu är möjligt att göra till avlägsnande av den gamla oförrätt, som rätt bedömd bör anses som en skam för vårt folk.»

Lantdagen ansåg de till stöd för petitionen framförda principiella synpunkterna så vägande, att den vid 1909 års senare lantdag enhälligt godkände petitionen.

Däri, att förbrytare med finskt medborgarskap transporterats utanför fäderneslandets gränser för att där utstå sitt straff, är icke i första hand en fråga om en orätt, som drabbar förbrytaren, utan huvudvikten bör läggas vid den kränkning, som härigenom vederfares folkets egen moraliska suveränitet. Och just från denna synpunkt betraktades saken också av 1909 års andra lantdag, då densamma godkände lantdagsmannen Lagerlöfs petition. Man visste på förhand, att även vid ärendets avgörande i positiv riktning alla åtgärder skulle komma att förbli utan praktisk betydelse, men det oaktat var man av den åsikt, att den kränkta nationella äran vore berättigad till en om ock sen upprättelse.

Då denna principiella fråga om beviljandet av amnesti åt de till Sibirien deporterade behandlades i lantdagen, kunde man icke ana, att lantdagen några år senare skulle komma att fatta ett beslut, som gick stick i stäv mot det förenämnda, och ytterligare ge detta beslut formen av en lag. Så har emellertid inträffat, och dessutom bör tagas i betraktande, att här nu är fråga om politiska förbrytelser, medan däremot de till Sibirien deporterade voro banditer, mördare och tjuvar. Nu avsåg man att sända politiska förbrytare till Tyskland på tvångsarbete.

En finsk medborgare har svårt att förstå, huru en sådan för nationen nedsättande lag alls har kunnat tillkomma. Själva förefintligheten av ofta nämnda paragraf är ett brott mot den principen, att en förbrytare icke bör sändas att utstå sitt straff utom gränserna för landets rättsvård, i ett land varest han icke underlyder sitt lands lagar och icke

åtnjuter dess skydd och där hemlandets myndigheter icke längre kunna ägna honom någon omsorg. Så snart en förbrytare, som är medborgare i det egna landet, överlåtes till straffarbete i ett främmande rike, kan det icke längre vara tal om ett »försonande straff», utan hela frågan är nu blott en nyttighetsfråga och slavhandel.

Aven denna korta blick på den lagstiftningsverksamhet, som den halva lantdagen bedrev med avseende å de arbetare, vilka tagit del i inbördeskriget, visar att valmanifestet haft rätt i sitt påstående, att denna lantdags åtgärder voro hänsynslösa och dess lagstiftning innebar förtryck.

Men också i sin övriga verksamhet ådagalägger rest-lantdagen lust att förtrampa demokratin och strävan att till borgarklassens stöd stifta lagar emot landets arbetarklass.

»Socialist-lagen.»

Den 29 maj, således vid en tid, då upproret i landet redan var sedan veckor tillbaka fullständigt kumat, då en stark tysk militärtrupp understödde regeringens egna trupper och rödgardisterna voro inspärrade i fasansfulla fångläger, promulgerades i enlighet med den halva lantdagens beslut en »lag angående utfärdande av interimistiska stadganden till upprätthållande av den allmänna ordningen och säkerheten.» I denna lag stadgas:

»I anseende till de undantagsförhållanden, vilka i följd av kriget och uppresningen mot den lagliga samhällsordningen uppkommit, överlämnas åt Regeringen att interimistiskt till upprätthållande av den allmänna ordningen och säkerheten utfärda nödiga stadganden 1) beträffande inskränkningar i rätten att utgiva tryckalster, i församlings- och föreningsfriheten ävensom i rättigheten att fritt vistas å viss ort samt 2) angående utvidgad rätt att verkställa kvarstad, husundersökning och häktning.»

Överträdelse av nämnda bestämmelser kunna, där icke i andra lagar strängare straff är stadgat, straffas med ända till ett års fängelse.

Att denna lag, som i folkets mun erhållit benämningen »socialistlagen» eller »munkorgslagen», är en fullständig

klasslag, ådagalägger redan dess ordalydelse och framför allt dess senare tillämpning. I skydd av denna lag har regeringen och dess ämbetsmän sedermera hindrat arbetarna att ånyo samla sina led och åtnjuta de medborgerliga rättigheter, som här i landet med grundlags kraft äro varje medborgare tillförsäkrade. På grund av denna lag utfärdades bl. a. den förordning, innefattande interimistiska stadganden rörande rätt att utgiva periodiska tryckalster, om vilken redan tidigare varit tal och vilken i landshövdingarnas händer lade en verklig satrappmakt i avseende å arbetartidningarna.

En av de största och viktigaste segrar, som arbetarna genom parlamentarisk kamp ha vunnit i Finland, var varit *lagen om åtta timmars arbetstid* i industriella och några andra yrken. Olyckan med denna lags tillkomst låg blott däri, att ehuru lagen sommaren 1917 blivit på fullt lagligt sätt stiftad i lantdagen, ådagalade de borgerliga, sedan de genom nyvalen i oktober 1917 erhållit en svag majoritet i lantdagen, så stark benägenhet att omintetgöra såväl denna lag som lagen om allmän kommunal rösträtt, att arbetarna ansågo sig nödsakade till storsträjk i november 1917 bl. a. för att åstadkomma dessa lagars stadfästade. Hos arbetarna uppstod jämväl av denna orsak den allt bestämdare uppfattningen, att borgarklassen ville på ett eller annat sätt beröva arbetarna deras på parlamentarisk väg ernådda vinningar, så snart blott tillfälle därtill erbjöde sig. Denna uppfattning invercade i rätt hög grad på arbetarnas taktik under närmast följande tid.

Att denna arbetarnas uppfattning icke var alldeles oriktig, framgår av den enligt restlantdagens beslut den 14 augusti 1918 utfärdade lagen om ändrad lydelse av 3, 11 och 12 §§ i lagen om åtta timmars arbetstid av den 27 november 1917. Enligt nämnda lag skall 1 mom. 3 § i lagen om åtta timmars arbetstid få följande lydelse:

»Utöver den arbetstid, som omnämnes i 1 mom. 2 §, må arbetare, som fyllt aderton år, med eget begivande

Lagen om 8
timmars ar-
betstid.

sysselsättas i övertidsarbete högst tjugufyra timmar under två veckor, och utöver den i 3 mom. 2 § nämnda arbetstiden fyratioåtta timmar under fyra veckor, dock i vardera fallet icke mer än tvåhundra timmar om året, samt dessutom med inspektionsmyndighets begivande, då arbetets regelbundna fortgång ovillkorligen sådant kräver, ytterligare högst etthundrafemtio timmar om året.»

Den åtta timmars arbetsdag, som arbetarna genom en parlamentarisk seger tillvunnit sig, förlängdes, så snart restlantdagen fick tillfälle därtill, till — tio timmars. Sådana lagar benämna arbetarna klasslagar.

Den kommunala rösträtten.

Alldeles enahanda är förhållandet med lagen om *kommunal rösträtt*. Efter en seg parlamentarisk kamp lyckades arbetarna tillvinna sig denna samtidigt med lagen om åtta timmars arbetstid. Under år 1918 hade lantdagen så mycket besvär med bestraffningen av rödgardister och med valet av en tysk kung, att den icke hann tänka på ändringar av kommunallagarna. Men sedan riksföreståndaren hade utlyst nya val och lantdagen enligt grundlagens bestämmelser hade bort upplösas, började restlantdagen med feberaktig skyndsamhet — stifta lagar. Så skred den bl. a. i början av detta år till behandling av kommunallagarna och stiftade i största hast en lag, enligt vilken kommunal rösträtt tillkommer den som före valåret fyllt *tjugufyra* år samt vid senast förrättade mantalsskrivning upptagits i kommunens mantalslängd och är förbunden att utgöra kommunal inkomstskatt. Enahanda rätt äger valberättigad mans hustru, som uppnått nämnda ålder. Valrätt tillkommer likväl bl. a. icke den, som under de två nästföregående åren har uraktlåtit att gälda honom påförd kommunal inkomstskatt eller personell avgift. För undvikande av oöverlagda beslut stadgades i vissa fall två tredjedels röstövertikt. Lagen om folkomröstning upphävdes helt och hållet.

I alla viktigare punkter blevo kommunallagarna således ändrade, men ingalunda i mera demokratisk riktning utan

tvärtom. Rösträttsåldern höjdes t. o. m. utöver vad den tidigare hade varit, och rösträtten gjordes beroende av skattebetalning. Och detta gjordes av samma lantdag, som ett år tidigare hade godkänt reformeringen av kommunallagarna. Om något, förtjänar väl en sådan lagstiftning benämningen klasslagstiftning.

En av de viktigaste av restlantdagen stiftade lagarna var *torparlagen*, vilken — enligt valmanifestet — »lägger frukterna av torparnas arbete i jordägarnas fickor.» Torpar-
lagen.

Torparlagstiftningen har redan under årtionden varit en av de mest brännande reformfrågorna hos oss. Under denna tid har emellertid försvinnande litet blivit gjort för förbättrande av torparnas ställning. 1909 års förordning om lega av torp, landbolägenhet och backstuguområde löste ingalunda torparfrågan; vad som kanske var för torparna viktigast, var den s. k. retroaktiva förordningen, vars uppgift var att förhindra torparvräkningar, intill dess ett allmänare och varaktigare ordnande av torparfrågan fått till stånd.

Lösningen av denna för hela vårt folk ytterst betydelsefulla fråga hör framom andra till de frågor, vid vilkas avgörande ovillkorligen alla folklager borde vara företrädade. Det var därför ägnat att väcka den pinsammaste uppmärksamhet, att den halva lantdagen alls tog itu med behandlingen av denna fråga.

En verkligen misslyckad lagprodukt, som ingalunda motsvarade sitt ändamål, blev också resultatet.

Den allmänna uppfattningen, åtminstone inom legotagarnes klass, har varit den, att såvitt en lagstiftning om s. k. torparfrigörelse fås till stånd, bör densamma beröra i allmänhet samma legotagare som förordningen av den 12 mars 1909 om lega av torp, landbolägenhet och backstuguområde. Det ansåg emellertid icke den halva lantdagen. För det första undandrogos landbolägenheterna lagens bestämmelser, och för det andra gjordes backstuguområdenas inlösen alldeles illusorisk. Ty först och främst tillkommer

Vilka få in-
lösa sina
legoområ-
den?

rätt till inlösen icke den backstugusittare, som under kortare tid än fem år innehaft sitt legoområde, och vidare kan jordägare i nästan alla fall omintetgöra backstugusittarens försök att inlösa legoområdet till självständig parcell. Lagens 26 § stadgar nämligen följande: »Finner legonämnd, att backstuguområde är beläget på sådan plats eller att dess byggnader eller dess förhållanden eljest äro av den art, att dess inlösen med avseende å brukarens framtida besittningsrätt icke motsvarar sitt ändamål, vare berättigad vägra brukaren lösningsrätt, där legogivaren sådant yrkar. Samma rätt tillkomme ägodelningsrätt vid behandling av fråga om inlösen av backstuguområde.»

Löseskill-
gens fast-
ställande.

Ännu viktigare är dock den punkt, som uttryckligen beröres i det åtalade manifestet, eller frågan om bestämmandet av torpets löseskilling. Härvid är först att beakta, att i synnerhet priset på mindre hemman under senaste tider stigit så oerhört, att det på intet sätt står i förhållande till hemmanets avkastning. Denna oförtjänta stegring av priset har icke framkallats uteslutande av jordägaren, men icke heller av arrendatorn. I lagstiftningsväg har emellertid den halva lantdagen velat oskäligt förflytta denna oförtjänta jordvärdestegring i jordägarens fickor.

Bestämmandet av löseskilling för ett torp skall nämligen enligt 11 § i ifrågavarande lag försiggå på följande sätt: Först uppskattas områdets värde vid tiden för yrkandet på inlösen, därpå avdrages värdet av de förbättringar, som torparen verkställt å legoområdet, samt därefter yttermera det belopp, varmed områdets värde ökats efter det världskriget år 1914 utbröt, däri inberäknat den av penningevärdets nedgående föranledda prisstegringen. Ehuru även mot detta tillvägagångssätt kunde från torparens synpunkt sett göras anmärkningar, hade det såsom sådant, utan inskränkningar, avsevärt underlättat torparens övergång från legotagare till självständig jordägare. Men utan inskränkningar förblevo dessa bestämmelser ingalunda, utan stadgade restlantdagen: »Understiger sålunda fastställd löseskilling hälften av områdets gångbara pris vid tiden för yrkandet på

inlösen, skall löseskillingen beräknas till hälften av sagda värde.»

Antaga vi att i ett fall torparen har nedlagt så mycket arbete och kapital på sitt torp, att det tillsammans motsvarar tre fjärdedelar av torpets värde, då inlösen fordras, nödgas torparen dock till jordägaren erlægga hälften av torpets nuvarande värde. Utgör torpets värde, då inlösen fordras, till exempel 10,000 mark, värdet av legotagarens på torpet nedlagda arbete och kapital exempelvis 7,500 mark, så får enligt denna lag legonämnden icke, såsom rättvist vore, fastställa torpets pris till 2,500 mark, utan är nödsakad att bestämma priset till 5,000 mark. Alltså överföres av torpets värde 2,500 mark till jordägaren, eller, såsom i valmanifestet säges: »frukterna av torparnas arbete läggas i jordägarnes fickor.»

Betecknande för andan i restlantdagens hela lagstiftning är lagens 62 §, som lyder:

Paragrafen
om »de
röda.»

»Har brukare före det inlösen skett dömts till frihetsstraff för minst tio år eller till dödsstraff, må legoområdet enligt denna lag icke i hans ägo inlösas mot legogivarens vilja. Ej heller må rätt till inlösen tillkomma den, å vilken sådan brukares legorätt överlåtits efter begäendet av den gärning, som föranlett straffet.»

Här stadgar restlantdagen ytterligare tilläggsstraff för personer, som blivit dömda för politiska brott!

Då därtill fanns så gott tillfälle, skred den halva lantdagen också till avgörande av landets *försvarsfråga*. Samtidigt som man överallt i världen strävar att lätta försvarsbördorna, stiftas hos oss en värnpliktslag, som pålägger folket de tyngsta bördor. Sålunda bestämdes tjänstetiden till 1 1/2 år, ehuru en del också av lantdagens borgerliga medlemmar motsatte sig så lång tjänstetid. Utgifterna för militärväsendet ådagalägga bäst, huru betungande denna inrättning gjorts hos oss; de stiga för närvarande hos oss

Värnplikts-
lagen.

till mer än 200,000,000 mark per år, och ett minskande av detta belopp är det icke hopp om.

Klasskaraktären hos denna olagligt instiftade värnpliktsinstitution — lagen därom stiftades ju efter det nya val redan blivit utlysta — framgår kanhända tydligast ur dess edsformulär. Enligt den förordning angående formuläret för soldateden, som gavs den 16 augusti 1918, har denna följande lydelse:

»Jag, N.N., lovar och svär vid Gud, den Allsmäktige och Allvetande» o. s. v.: »Den lagliga Överhetens och Finska Rikets fiender, såväl inre som yttre, vill jag med liv och blod, under fred som orlig, till lands som vatten, överallt och vart jag än befalles manligt och tappert bekämpa. Om jag förnimmer eller får veta något å färde vara till störtande av landets lagliga Överhet eller till upphävande eller omstörtande av landets statsförfattning eller den lagliga samhällsordningen, skall jag det ofördröjligen upptäcka och tillkännagiva.»

Man har skäl att undra, huruvida någonstades i världen finnes ett enda land, där soldaternas edsformulär lika öppet talar om militärväsendets uppgifter i avseende å »den inre fiendens» kuvande och som vore så klassmedvetet som ovanstående formulär.

Skydds-
kåreerna.

Samma klasslagstiftningens anda framträder ånyo i förordningen angående skyddskårer, given den 2 augusti 1918. I förordningens 2 § säges, att såsom medlemmar i skyddskåreerna, vilkas uppgift i 1 § uppges vara att befrämja folkets försvarsduglighet, antagas sådana inträdessökande män, »vilkas trohet emot den lagliga samhällsordningen står utom tvivel».

Av skyddskåreerna har härigenom rent av gjorts väpnade klassorganisationer. Det är därför icke att undra på, att de också uppträtt såsom sådana, begagnande sin väpnade kraft i främsta rummet till förhindrande av arbetarklassens strävanden.

De i det föregående nämnda exemplen, vilka blott äro småplock ur restlantdagens klassmedvetna verksamhet, kunde

ökas ganska betydligt, ty denna lantdag arbetade rätt energiskt för sina syften, ehuru hela tiden i en för fosterlandet skadlig riktning och framför allt utan att fästa något avseende vid demokratin. Men de anförda exemplen förslår för att påvisa det fullkomligt berättigade i valmanifestets uttalanden.

I det avsnitt av valmanifestet, som nu är under behandling, framhålles att man i borgerliga kretsar allvarligen övervägt, huru också den politiska rösträtten kunde inskränkas. För att ej heller detta påstående må bli obevisat, är det skäl att något belysa jämväl det.

Planerna på
förintande
av den all-
männa röst-
rätten.

I borgerliga tidningar förekommo på våren 1918 ständiga krav på förändring av lantdagens sammansättning och rösträttens inskränkning. Vanligen drömde man om tvåkamarsystem eller också en starkare representation i den nuvarande lantdagen av vissa intressegrupper. Till och med de skilda partiernas ledande politiker gävo sig in på denna väg, vadan alltså dessa planer icke lekte allenast ansvarslösa tidningsskribenter i hågen. I ett den 14 maj i Helsingfors-tidningar publicerat upprop — undertecknat av bl. a. följande till olika partier hörande kända politiker: Einar Böök, Danielson-Kalmari, Leo Ehrnrooth, Ernst Estlander, E. Nevanlinna, J. K. Paasikivi, E. G. Palmén, Emil Schybergson — motiveras dessa strävanden på följande intressanta sätt:

»Även en annan stor fråga förutom den om vår blivande statsform, som nu, då grunden för det nya Finland skall läggas, kräver sitt avgörande, är den, huruvida vårt statsskicks viktigaste organ, lantdagen, i sin nuvarande form är sådan, att den är skickad att fullgöra de uppgifter, som ankomma på det självständiga Finlands folkrepresentation...

Olägenheterna av lantdagens svaghet hava redan härintills varit betydande. Det oaktat kunde vi väl i vårt förra läge någorlunda reda oss med densamma. Finlands lantdag har nämligen härintills ägt endast en jämförelsevis

ringa makt. Ingen lag har kunnat av lantdagen förändras eller stiftas utan monarkens bifall, monarken har ägt möjlighet att mycket självständigt bestämma om statshushållningen och fullt självständigt om landets styrelse och förvaltning. Det bör även ihågkommas, att Finland härintills saknat en utrikespolitik och under den nuvarande representationens tid jämväl ett försvarsväsende, varför den frågan haft endast ringa betydelse, i vad mån lantdagen varit förmögen att fatta vad bevarandet av landets självständighet kräver.

Framdeles skall allt detta bliva fullständigt annorlunda . . .

Undertecknade kunna vid sådant förhållande icke fatta annat, än att om Finlands folk vill statligt leva, så bör i lantdagens sammansättning en sådan ändring vidtagas, som kan tillförsäkra detta betydelsefulla statsorgan större förmåga att fylla dess såväl gamla som nya uppgifter.

Den allmänna och lika rösträtten, som utgör den enda grunden för den nuvarande lantdagens sammansättning, är såsom sådan ensidig. Detta har beaktats vid ordnandet av representationen även i de mest demokratiska länder. Hos oss kunde, då enkamarsystemet genomfördes, detta motiveras därmed, att den synnerligen starka och självständiga regeringsmakten erbjöd en tillräcklig motvikt mot den allmänna och lika rösträttens ensidighet. Då denna motvikt icke längre kommer att förefinnas, böra vi söka en sådan inom själva lantdagen, där den även naturligen har sin plats.

Denna komplettering av lantdagen kunde måhända lättast ernås, om den nuvarande kammaren, för vilken valsystemet i övrigt bleve oförändrat, tillfördes ett nytt element, som skulle skänka densamma större sakkunskap samt social och politisk kompetens över huvud. Detta tillskott synes lämpligast kunna erhållas genom att giva särskilda stora samhällsgrupper, som företräda viktiga fält för medborgerlig verksamhet och samhällsintressen, rätt att i lantdagen invälja ett visst antal specialrepresentanter. Vilka de sam-

hälls- och intressegrupper av den betydelse äro, att de borde göras delaktiga av denna representation, bör enligt sakens natur omsorgsfullt prövas.»

Denna proklamation tarvar i sanning inga närmare kommentarier. Att den innebar ett svek mot demokratin i en stund, då de demokratiska strömningarna voro maktlösa, är uppenbart.

Till all lycka hann det ej bli något av denna plan heller. Förtjänsten härför tillkommer dock ingalunda dem som ivrat för den, utan enbart yttre omständigheter.

Folkets dom närmar sig.

Alla de planer, som våra högerpartier under sommarens och höstens lopp uppgjorde för utvidgandet av sin maktställning, grundade sig på den mest ohöljda opportunitetspolitik. Man trodde, att det dåvarande läget vore varaktigt, att världskriget skulle komma att sluta med att Tysklands imperialister, krigshetsare och hovparti skulle diktera en segerfred för motståndarna. På dessa kretsars politik hade också vår monarkistiska reaktionära högergrupp helt och hållet uppbyggt sina planer, och med bistånd av deras politik avsåg den att för långa tider framåt lysa i bann all demokrati här i landet.

Men annorlunda gick det. Tyskland dikterade icke segerfreden, utan det blev ententemakterna. I Tyskland utbröt en revolution, som sopade undan de kretsar, till vilka man hos oss hade tryggt sig. Då uppstod det komiska, men för varje fosterlandsvän sorgliga tillstånd, som rådde hos oss i november. Hela vår utrikespolitik skulle åter ändra kurs i enlighet med de nya vindar, som börjat blåsa. Den gamla regeringen, som så många gånger komprometterat sig, nödgades avgå från och med riksförståndaren, och det gällde att ställa nya män vid styret.

Det viktigaste härvid var emellertid, att man samtidigt observerade, huruledes man råkat i en återvändsgränd, från vilken ingen utgång gavs utan nya val. Ehuru man tidi-

Den borgerliga politiken stöder sig på de tyska vapnen.

Nya val enda räddningen.

gare opåkallat givit den försäkran, att nya val icke komme att utlysas förrän lantdagsmännens fullmakter gått till ända, således år 1920, nödgades vår borgarklass ge sitt bifall till att nya val utlystes att äga rum den 1 och 3 mars detta år. Detta gjorde den icke av fri vilja, utan helt enkelt av nödtvång.

Härvid var den nog medveten om, vad detta steg innebar. De tusende orättvisor och rättskränkningar och allt det förtryck, som från dess sida under de senaste tio månaderna hade bedrivits, var ännu kvar i allas sinne. Vid deras sida bleknade också de råheter och våldsdåd, vilka röda gardet under sin maktperiod i detta land förövat. Minnet därav var ägnat att driva till valurnorna till och med alla dem, som härintills hade varit likgiltiga för det offentliga livet.

De borger-
ligas nervo-
sitet.

Detta visste nogsamt de borgerliga grupperna, och därför kunde bland dem och i deras tidningspress iakttagas stor nervositet inför den folkets dom, som i och med de stundande valen närmade sig. Och detta icke utan skäl. Ty, såsom de redan nu tillgängliga valresultaten ge vid handen, kommer det socialdemokratiska partiet att fortfarande erhålla en synnerligen stark grupp i lantdagen, oaktat all manspillan i form av liv och förlorade medborgerliga rättigheter, som drabbat detta parti. Ännu i september hänlog man åt mig i den borgerliga tidningspressen, då jag hade vågat förutspå att socialdemokratiska partiet vid nästa val komme att erhålla mer än en tredjedel av mandaten. I januari hade samma tidningars fruktan redan stegrats i så hög grad, att de inbillade sina läsare, det socialdemokraterna komme att erhålla majoritet vid lantdagsvalen.

Så gick det visserligen inte, men i varje fall ha vi dock åter en ny verklig lantdag, som återspeglar folkets vilja, och i den ha vi en 80 man stark socialdemokratisk grupp. Se där folkets dom över den förra halva lantdagens arbete!

Vid valen bör borgardiktaturen kuyas.

Här kan det hända att ordet »borgardiktaturen» verkar egendomligt. Det är emellertid en alldeles riktig term för en sådan politisk riktning, som varit vid makten hos oss från senaste år. Med »diktatur» menar man i allmänhet en politisk riktning, som består däri, att den maktägande gruppen utan att det ringaste bry sig om de övrigas önskan med våldsmakt förverkligar sina planer. Och så skedde ju här senaste vår. Från lantdagen och styrelsen var arbetarklassen, som redan ensam företrädde inemot hälften av landets befolkning, helt och hållet utesluten. Och ej ens alla de element, som voro med i lantdagen, önskade en sådan politisk kurs, som där följdes. Detta framgick tydligast i sammanhang med kungabestyret, då ungefär en fjärdedel av hela lantdagen drev sin vilja igenom. Detta tillvägagående kunde man därför med ett ännu riktigare namn kalla fåtalsdiktatur, och teoretiskt skilde sig denna ingalunda det minsta från den fåtalsdiktatur, som röda gardet och folkkommissariatet tidigare utövade.

Vad menas
med »borgardik-
tatur»?

Denna fåtalsdiktatur uppmanade vi arbetarna att genom valen kuva. Det var ju en alltigenom fosterländsk strävan med folkets väl i ögnasikte. På någon annan väg kunde vi ju icke befria oss från det förnedringstillstånd, vartill nämnda diktatur såväl i inrikes- som i utrikespolitiskt hänseende hade drivit vårt land, och från de lagbrott den i sin verksamhet hade begått. Endast genom att lantdagen fullt avspeglade den verkliga folkstämningen, som strängt fördömde vad som då skedde, fanns möjlighet att komma till sundare förhållanden. Uppmaningen åsyftade således, kort sagt, en återgång till parlamentarismen, från vilken beklagligtvis ett långt avsteg gjorts. Jag hoppas att åklagaren icke talat på allvar, då han meddelat att också denna punkt inbegreps i den »brottsliga agitation», för vilken han yrkar straff.

Socialdemokratin är arbetarklassens värn.

Detta vill borgarklassen naturligtvis aldrig medgiva. Men fakta tala sitt omutliga språk också i detta avseende. Finlands arbetarklass har ju också nu under hela den tid den saknat egen socialdemokratisk verksamhet varit till ytterlighet förföljd och rent av saknat skydd till liv och välfärd. Icke ett enda borgarparti har rest sig till dess försvar. Däremot har borgarklassen begagnat sig av arbetarnas undertryckta belägenhet till att för egen fördels skull avhända det obemedlade folket de rättigheter detsamma tillkommer och som det tidigare förvärvat. Må vi i detta avseende hänvisa blott till de exempel, som redan på tal om rest-lantdagens arbete framdragits. De ha ådagalagt, att så snart de socialdemokratiska medlemmarna av lantdagen voro borta, skred lantdagen till att stifta lagar, vilka upphävde de reformer samma lantdag tidigare beslutat. Detta skamliga förfarande, som säkerligen icke har motsyckte annorstädes i världen, har utgjort en åskådningsundervisning också för alla dem, som tidigare trott att borgarpartierna av egen fri vilja förfäktat någon reform. Detta göra de icke, utan arbetarnas värn och enda räddning ligger i en stark socialdemokratisk rörelse.

Valmanifestets senare del har ägnats en i klämmar formulerad framställning av vad socialdemokratin kräver. Den utvecklar i korthet det socialdemokratiska partiets närmaste krav. Ehuru det här i landet har visat sig vara farligt att föra fram de förtrycktas fordringar och behov, vågar jag hoppas, att åklagaren icke skall anse dessa kravs framställande såsom brottsligt. Fördens skull kan jag här förbigå dem, speciellt som deras motiverande skulle leda allt för långt på den socialdemokratiska teorins område.

Valmanifestet slutar med en kraftig uppmaning att taga del i valen. Den manar arbetarmassorna att ur sitt förnedringstillstånd åter resa sig till parlamentarisk verksam-

het och med röstsedelns hjälp gå till anfall mot rådande missförhållanden. I denna mening ligger manifestets uppgift, och i detta avseende har den samma syfte som alla övriga partiets valproklamationer.

Jag har härmed i huvudsakliga punkter genomgått de frågor, som i uppropet »Arbetare! Upp ur förtryckets natt!» blivit berörda, och jag har framdragit fakta till stöd för manifestets påståenden. Jag har ansett mig skyldig att prestera denna utredning till förmån för den sak, som utgör kärnan i hela denna rättegång — valkampens frihet. Ty jag finner varje medborgare skyldig att i mån av sina krafter anstränga sig för att omintetgöra byråkratins försök att förgöra denna frihet. Vid dessa bemödanden äga vi ett värdefullt stöd i våra grundlagars stadganden, framför allt i 7 § Lantdagsordningen, vari stadgas: »Tjänsteman, som söker med sin ämbetsmyndighet inverka på lantdagsmannaval, miste ämbetet.»

Såsom av det föregående framgår, har jag med lätthet kunnat påvisa, att varje uttalande i det åtalade valmanifestet innehåller den klaraste och mest oförvanskade sanning. Där är faktum på faktum, och bakom varje dess uttalande i manifestet framskymtar en hel värld av missbruk, olagligheter och rättskränkningar. Det innebär visserligen härigenom den skarpaste anklagelse mot hela den regim och den maktutövning, som efter inbördeskrigets slut har frodats i vårt land. Det anklagar den då maktägande reaktionära borgarklassen för att ha tillåtit tiotusental mord, utan att straff för desamma en enda gång har följt, och ävenså för tallösa fall av misshandel och sväldöd i fånglägren. Det ropar ut det förtvivlade folkets skarpa anklagelse mot sina förtryckare, som ha trampat mänskliga och medborgerliga rättigheter under fötterna, bedrivit olaglighet, försökt göra statskupp, stiftat förtryckande lagar och i allmänhet regerat landet med ett tidigare oerhört förtryck och våld. Men dessa anklagelser är icke grundlösa, de äro icke upp-

Valmanifestet är alltigenom sanningsenligt.

diktade av manifestets författare. De äro fruktansvärda sanningar. Ej ett enda osant ord skall man finna i detta valmanifest.

24 § 16 kap. Strafflagen. Den paragraf, enligt vilken man nu yrkar straff, har följande lydelse:

»Den, som offentligen i folksamling framställer eller genom skrift eller annorledes utsprider uppenbart grundlösa uppgifter, vilka äro ägnade att nedsätta regeringen, folkrepresentationen eller dess utskott eller offentlig myndighet, eller att väcka missaktning för deras åtgärd eller för den lagliga samhällsordningen, eller att äventyra allmän ordning, straffes med böter.

Åsyftade framställningen eller uppgiften väckande av sådan missaktning, som ovan är sagt, eller ock den allmänna ordningens äventyrande, vare straffet böter minst etthundra mark eller fängelse i högst ett år.»

Förrän straff kan yrkas enligt denna paragraf, erfordras det således tvenne viktiga förutsättningar:

I. Framställningen skall innehålla uppenbart grundlösa uppgifter.

II. Dessa uppgifter skola vara ägnade att:

- a) nedsätta regeringen, folkrepresentationen eller dess utskott eller offentlig myndighet; eller
- b) väcka missaktning för deras åtgärd eller för den lagliga samhällsordningen; eller
- c) äventyra allmän ordning.

Det är mycket troligt, att de i valmanifestet framförda påståendena och anklagelserna kunna anses ägnade att väcka missaktning för regeringens och folkrepresentationens åtgärder. Men om de anses göra det, så ligger orsaken där till ingalunda däri, att i manifestet berörda fakta befordrats till offentligheten, utan det beror på de kritiserade åtgärdernas egen beskaffenhet. Paragrafens senare del kan således möjligen tillämpas på valmanifestets innehåll. Men detta ensamt utgör icke ens enligt denna nu för tiden lyckligtvis alldeles sällsporda paragraf ett straffbart brott,

ty i så fall vore ju all slags samhällelig kritik alldeles omöjlig, då kritik i allmänhet är ägnad att nedsätta föremålet för densamma. Enligt ifrågavarande paragraf erfordras ytterligare, att framställningen, förrän straff kan ådömas, bör innehålla *grundlösa uppgifter*. Jag anser mig ha tillräckligt grundligt påvisat, att sådana icke ingå i valmanifestet. Vidhåller åklagaren fortfarande, vilket jag icke vill tro, sin oriktiga uppfattning i detta avseende, ber jag honom ange för mig, vilka punkter han anser ännu icke ha blivit tillfredsställande förklarade. Jag lovar i så fall med bestämdhet att till nästa sammanträde också till dessa punkters fullkomliga bevisning anskaffa antingen dokument eller muntliga vittnesbörd.

På grund av allt vad jag i det föregående framhållit, kommer jag till det resultatet, att åtalet såsom sådant är rättsligt omöjligt och dessutom utgör ett brott mot den genom grundlag tryggade valfriheten och såsom sådant kan bli ett synnerligen beklagligt precedensfall för framtida val. Jag anhåller därför vördsamt, att åtalet såsom foglöst måtte förkastas.

Helsingfors den 10 mars 1919.

Väinö Tanner.

Rådstuvurättens dom.

Målet behandlades av Helsingfors Rådstuvurätts tredje avdelning. Såsom rättens ordförande fungerade hovrätts-assessorn O. E. Idestam och övriga medlemmar voro häradshövdingarna Ervast, Ärt och Loukola. Allmän åklagare var stadsfiskalen Timo Springert.

Rådstuvurättens utslag var i översättning av följande lydelse:

»Rådstuvurätten har slutligt prövat förevarande sak och anser, att ifrågavarande, på Finlands Socialdemokratiska Partis partistyrelses förlag utgivna och på »Työväen Kirjapainos» tryckeri tryckta valupprop alltigenom innehåller uppenbart grundlösa uppgifter om regeringens, folkrepresentationens och myndigheternas åtgärder vid upprörets kuvande och därefter samt att i detsamma dessutom sakförhållanden framställles i oriktig belysning och regeringen, folkrepresentationen och myndigheterna beskyllas för, att huvudsyftet med deras åtgärder skulle ha varit att förfölja och förtrycka arbetarklassen, varför, och då framställningen är ägnad att utsätta regeringen, folkrepresentationen och myndigheterna för ringaktning samt avsikten med detsamma varit väckande av sådan ringaktning; alltså har Rådstuvurätten, åberopande Strafflagens 16 kap. 24 § i den lydelse den har i lagen av den 4 januari 1919 och samma dag givna tryckfrihetslags 31 och 34 §§ samt Strafflagens 5 kap. 3 §, prövat rättvist att döma den anklagade, förre senatoren Väinö Tanner, såsom Socialdemokratiska Partistyrelsens ordförande att hållas två (2) månader i fängelse ävensom faktorn Akseli Salmi såsom föreståndare för »Työväen Kirjapainos» tryckeri att för delaktighet i sagda brott böta femhundra (500) mark, vilket vid bristande betalningstillgång försonas med 60 dygns fängelse, varjämte de beslagtagna exemplaren av sagda valupprop förklaras förbrutna.»

Bilagor.

Uttalanden från borgerligt håll om pacificeringen.

Utdrag ur en artikel av skriftställaren *Ilmari Kianto* i tidningen »Keskisuomalainen» (Jyväskylä) i april 1918:

»Man kan fråga sig: varför skonar kriget de kvinnor, som envar ser och vet representera det allra råaste elementet i medborgarkriget? Männe därför blott, att de äro kvinnor? Men är det icke en fördom eller rättare sagt mycket kortsynt att lämna just dem ostraffade, vilka redan genom att öka släktet förskaffa åt fienden krafter? Vore det ej en riktig domstaktik att taga någon procent även av fiendens andra kön — sålunda moraliskt (!) inverkande på dessa eländigas yrkessysstrar? Vid vargjakt duger just varghonan som måltavla kanske bättre än hannen, ty jägaren vet, att honan föder dessa elaka ungar, som man i allan tid har skada av... Är det ej en galenskap att icke skjuta vilddjur, som ansätta oss?»

Utdrag ur en artikel av en ung jurist *Göran Leopold* i Hufvudstadsbladet för den 29 maj 1918:

»I vidsträckta kretsar har det väckt en viss förvåning att man i lantdagen med synnerligen stor iver sökt ernå regeringens medverkan därhän att »exekutioner» bland de i en del fångläger förvarade fångar bleve förbjudna samt

jämväl att regeringen allaredan skyndat sig att i skrivelse till militärmyndigheterna meddela det äskade förbudet. Det synes inkonsekvent att samtidigt framlägga vittgående lagförslag beträffande upprorets slutliga kuvande och blankt förvägra vederbörande att fortfarande använda ett 'lugnande medel', som visat sig vara mycket effektivt... I landsorten ha olika militärbefälhavare med framgång låtit exekvera dödsstraff — att de varit berättigade därtill synes ej kunna vara tvivel underkastat med hänsyn till det faktiska krigstillstånd som ännu råder i landet... Under sådant förhållande framstår det såsom en skriande orättvisa att främst i Helsingfors, men även annorstädes en mängd grova brottslingar, vilka aldrig mera kunna vara samhället till nytta, nu skonas för att måhända i framtiden dömas till några års tukthusstraff.»

Detta uttalande bemöttes ett par dagar senare i en artikel av friherre R. A. Wrede.

Utdrag ur en artikel av kammarherre *Hjalmar Linder*, »Nog med blodbad!», införd i Hufvudstadsbladet den 28 maj 1918:

»Vad som försiggår i landet är förfärligt. Trots överbefälhavarens förbud fortgå arkebuseringarna oavlåtligt. Den röda galenskapen har faktiskt efterträtts av den vita terrorn. Och dessa arkebuseringar giva ett sådant intryck av godtycke, då offren hämtas till och avrättas på ställen där inga våldsdåd begåtts, att de helt säkert göra mera ont än gott... Den enkla mannen på landet, även den som trots hot och lockelser varit vit under hela upproret, säger: detta grundar ett hat, som icke släcks under generationer... Och dock har man rätt att av de bildade, av överklassen begära mera objektivitet, mera förståelse för orsak och verkan än av de i drömmarnas värld levande massorna, som fanatiserats av samvetslösa vilseledare...

Till sist om icke ett försvar för de röda så en anklagelse mot de vita: Vad hava de röda gjort, som vi icke själva försöka göra? De hava försökt sig på en statskupp;

vi som stritt för lag och rätt och för världens mest demokratiska statsförfattning försöka nu att göra samma statskupp. Sedan vi med vapen i hand betvingat landets största parti, eliminera vi helt enkelt 48 % av representationen och vilja med enkel majoritet av de återstående besluta om Finlands öden. Detta är antiparlamentariskt, detta är oärligt, detta är hokus pokus i politik, detta kommer icke att i framtiden kunna försvaras.

Och det som göres med dessa fångar måste göras snabbt, speciellt måste massarkebuseringarna på det strängaste förbjudas.»

Till denna artikel hade fogats en längre redaktionell anmärkning, vari tidningens redaktion tog avstånd från de av artikelförfattaren utvecklade synpunkterna.

Lantdagsmannen *Lagerlöf* yttrade i lantdagen den 2 juli 1918 vid behandlingen av frågan om verkställandet av statsförbrytelsedomstolarnas utslag bl. a.:

»... hos oss har ej blott under upprorstiden som en militär nödfallsåtgärd verkställts ett mycket stort antal dödsstraff, utan även efter det upproret var kuvat och ordningen meddelades vara återställd, har fortsatts med arkebuseringar, delvis emot överbefälhavarens dagorder ...»

Friherre *R. A. Wrede* yttrade i lantdagen den 25 maj 1918 under diskussionen om lagen angående statsförbrytelsedomstolar:

»... Därjämte vill jag uttala den önskan och förhoppning, att regeringen måtte så begå, att det omedelbart blir ett slut på den extrajudiciella rättskipning eller rättare exekution av brottslingar, som ännu torde på många håll bedrivas och vars upphörande är alldeles nödvändigt, om Finland åter skall kunna bli en rättsstat såsom det förut varit.»

Senator *Setälä* svarade härpå:

»Med anledning av lantdagsman Wredes yttrande ber jag få nämna, att senaten alldeles nyligen har tillsänt mili-

tärmyndigheterna en skrivelse, vari den erinrar militärmyndigheterna därom, att ett snabbt slut bör göras på det sätt för straffverkställighet, som för närvarande användes.»

Pacificeringen.

Händelserna i Warkaus den 21 februari 1918.

Utdrag ur doktor Hannes Ryömäs försvarstal inför Rådstuvurätten i Helsingfors den 7 maj 1919 i anledning av ett emot honom i egenskap av ansvarig redaktör av tidningen »Suomen Sosialidemokraatti» väckt åtal för i tidningen meddelade uppgifter rörande händelserna i Warkaus den 21 februari 1918:

»Sent på kvällen den 21 februari gävo sig de rödgardister, som voro i trämassefabriken, inseende att motstånd var fåfängt, och därmed var Warkaus i de vita truppers besittning. Fabriksområdets alla manliga arbetare, väpnade och obeväpnade, deltagare i upproret och oskyldiga, togos nu till fånga och av denna skara fångar frambars redan samma kväll åt Hämnens gudinna ett stort offer, större kanske än någon annan ort, som erövrades av de vita, förhållandevis har behövt ge. Från denna obeväpnade skara togs, delvis genom lottning, de över etthundra män — beräkningarna växla mellan 130 och 140 — vilka samma dag arkebuserades och vilkas lik till största delen vräktes i Pirtinvirta ström, varifrån senare en del genom anhörigas o. a. personers åtgärder draggades upp.

Dessa hemska arkebuseringar, för vilka enligt den uppsats, som föranlett nu till behandling förevarande pressåtal, 400 arbetare föllo offer, vilket antal ortens ännu levande arbetare, som följde händelsernas gång, alls icke anse överdrivet, utan många tvärtom alltför lågt, då på orten alldeles allmänt talas om ett långt högre antal arkebuserade — dessa hemska arkebuseringar började nämnda dag, erövringsdagen, och fortsattes under en tid av tre veckor, varvid efter den första kvällen domarna fälldes av någon

snabbdomstol, som benämndes krigsrätt. Arkebuseringarna började på den åt Taulumäki belägna stranden av Pirtinvirta nämnda kväll redan förrän trämassefabriken hade givit sig.

Efter det trämassefabriken blivit erövrade sköts genast framför fabriksporten var tionde man av de där tillfångatagna rödgardisterna, sedan först utöver dessa uttagits sådana som ansågos vara ledare, och steg därigenom de här arkebuserades antal till mellan 60 och 70 personer.

Som redan framhållits började arkebuseringarna på stranden av Pirtinvirta på torsdagskvällen förrän hela fabriksområdet blivit erövrade. Den först arkebuserade uppges ha varit resetalaren Matti Autio, vilken hade fungerat som de upproriskas ledare i Warkaus. Ett ögonvittne, som stått på isen av Pirtinvirta, dit han kommit med den fångtransport om 50—60 män, som hemtades från fabriakens kök, berättar, att medan de stodo där på isen i kvällsskymningen, närmade sig dem på ett avstånd av ungefär 20 steg den fängslade Matti Autio, åtföljd av fem väpnade män, och stannade på de konvojerande männens order med ordet: »Här?», varefter männen tillsade A. att draga ner hatten för sina ögon. Autio tog den dock i sin vänstra hand och gjorde med den högra honnör, varpå från de fem bödlarnas bössor smällde en salva, som stälpte Autio livlös på isen. Kort därpå fördes till platsen bredvid Autios lik en man vid namn Parkkinen, vilken under upprorstiden på röda gardets befallning varit ordningsman i köket, men uppgavs han vara en från Nyslott förrymd rödgardistchef, och även han stupade för bödlarnas kulor med hatten i ena handen och den andra lyft till honnör vid sidan av Autios lik.

Senare samma kväll arkebuserades vid stranden av Pirtinvirta de tio fångar, vilkas lik sedan vräktes i strömmen. Domarna över dem som arkebuserades på detta ställe avkunnades i verkmästaren Gustavssons vid stranden belägna lokal, dit fångar fördes från Folkets hus och andra ställen och varest genast de till arkebusering dömda avskildes och

i grupper om fem man sändes till stranden, där bödlarnas kulor och bajonetter gjorde slut på deras liv. En dödsdömd, som genom någon lycklig tillfällighet räddat sig och ännu lever, har om denna »rättskipning» berättat:

Den anklagade fördes till det rum, där domarna utfärdades. I vardera axeln grep honom en man och domaren tryckte browningspipan mot den anklagades panna, frågande honom i denna ställning: »Vilket namn? Huru länge har du varit i Warkaus? Hörde du till röda gardet?» Sedan den anklagade svarat på de framställda frågorna och på den sista svarat nekande, hade domaren, som fortfarande höll browningspipan mot hans panna, sagt: »Du ljuger, bandit! Till arkebusering!», varefter den på detta sätt dömda hade överförts till gruppen dömda, vilka efterhand fördes till stranden, sedan ett lämpligt antal hade samlats.»

Pacifieringsåtgärderna i Wiborg.

Då i maj 1918 massarkebuseringarna av upprorsfångar pågick dag efter dag och flere tiotal dagligen förlorade livet, gjordes en hänvändelse hos överste *Aarne Sihvo*, chefen för de trupper, som erövrat Wiborg, för att hos honom utverka ett avbrytande av massavrättningarna. Den deputation, som gjorde denna hänvändelse, bestod av förra guvernören över Wiborgs län, jur. kand. Sarkanen, med.dr Reinikainen och fabrikanten Wilska. De erinrade överste Sihvo därom, att vid en sådan rättskipning alls inga garantier funnos för att icke också fullkomligt oskyldiga personer bleve avrättade. Härtill svarade överste Sihvo: »*Är en på tio avrättade skyldig, så är ändamålet vunnet.*» Och i det han slog knytnäven i bordet fortsatte han: »*Jag ångrar ingenting så djupt som det, att jag vid Tienhaara tog 4,000 fångar i stället för att skjuta ned dem på stället.*» (S. Sos.-dem.)

Samme överste Sihvo tog sedermera avsked från krigstjänsten och blev av det finska framstegspartiet invald i lantdagen. Han har emellertid numera återinträtt i krigstjänst.

»Suomen Sosialidemokraattis» dödsannonser.

I den mån arbetartidningar åter kunnat börja utkomma, ha spalt efter spalt av tidningarnas annonssidor upptagits av dödsannonser rörande personer, som avlidit i samband med inbördeskriget. Ur »Suomen Sosialidemokraatti» (Finlands Socialdemokrat), utkommande i Helsingfors sedan september 1918, meddelas några av dödsannonsernas uppgifter.

Den 28 februari 1919 meddelas i gemensam annons om 191 avlidna medlemmar av Valkeakoski bruks arbetarförening. Av dessa ha 30 stupat i kriget, 89 arkebuserats, 62 dött i fångläger, 3 avlidit efter hemkomsten från fånglägret och 7 försvunnit i obekanta öden. Av de arkebuserade äro 17 kvinnor, av de i fånglägren avlidna 4 och av de försvunna 1. Av hela antalet döda äro 49 under 20 år (bland de arkebuserade en 15-årig gosse och tre 16-åriga flickor), 28 från 21—25 år, 26 från 26—30 år, 46 från 31—40 år, 23 från 41—50 år, 9 över 51 år, bland dem en 62 år.

Den 5 april annonserar samma arbetarförening om ytterligare 13 av dess medlemmar, som dött i samband med inbördeskriget, nämligen 10 genom arkebusering och 3 i fångläger. Av de arkebuserade var den äldsta — en *kvinn*a, Justina Selin — *69 år gammal* och den yngsta 16 år gammal. Av de i fångläger avlidna voro tvenne 16 år gamla¹⁾.

Den 17 maj annonserar Kyläsaari arbetarförening, att 25 av dess medlemmar dött, av dem 7 genom arkebusering och 18 i fånglägren.

Den 24 maj annonserar Husula arbetarförening om 21 av sina medlemmar, av vilka 13 arkebuserats, 6 dött i fångläger, en stupat i strid och en dött efter hemkomsten från fånglägret. Den äldsta avlidna var 62 år och den yngsta 16 år. Bland de arkebuserade äro 2 bröder Kalsi,

¹⁾ Vid årsskiftet 1917—1918 hade föreningen 977 medlemmar, vadan alltså över femtedelen ljutit döden.

3 bröder Nygren, 2 bröder Hiukkuri samt man och hustru Kuutti.

*

Den 18 januari 1919 annonsera anhöriga att 21 personer, hemmahörande i samma by av Vehkalahti socken, arkebuserats i grannbyn den 8 maj 1918.

Den 1 februari meddelas i en gemensam annons om 30 personer, som arkebuserats i Kotka. Av dessa var den äldsta 52 år och den yngsta 20 år gammal.

Den 8 februari meddelas i en gemensam annons om 55 personers dödsfall. Av dessa hade 27 arkebuserats i Voikka och 15 i Kouvola i medlet av maj och av de återstående en del arkebuserats på andra platser och andra avlidit i fångläger. Av de här annonserade äro 5 kvinnor. Den äldsta av de döda är 55 år och den yngsta 17 år.

Den 5 mars annonseras 22 personer, alla hemmahörande i Vihtijärvi by av Vichtis socken, alla arkebuserade. Av dem äro 3 med namnet Huhtinen, 3 med namnet Siljander, 3 med namnet Ridell och 3 med namnet Landén.

Samma dag annonseras även om 8 i Messukylä arkebuserade personer, av dem den yngsta 17 år.

Den 7 mars annonseras om 6 i Jakobstad natten mellan den 1 och 2 mars 1918 arkebuserade personer, bland dem förre lantdagsmannen K. A. Suosalo, född 1866.

Den 7 mars annonseras även om 8 i Ruovesi hemmahörande personer, bland dem 2 bröder Iso-aho och 3 bröder Luomaharju, vilka avlidit i olika fångläger.

Den 14 mars annonseras om 11 i Sippola sockens Eväjärv by hemmahörande personer, av vilka 6 blivit arkebuserade och 5 avlidit i fångläger. Den äldste avlidne var 61 år gammal. Sex bära tillnamnet Rämä.

Den 22 mars meddelas i gemensam annons om 44 personer, av vilka 36 blivit arkebuserade, bland dem en kvinna. Bland de förtecknade finnas 3 bröder Kanerva, 2 bröder Ohlsson, en syster och bror Korsi, 2 bröder

Helin, en Aaltonen med sina två söner, av vilka den yngre var 17 år.

Den 5 april annonseras gemensamt om 17 i Ikalis hemmahörande personer, av vilka 8 arkebuserats, 7 dött i fångläger och 2 stupat.

Den 9 april annonseras om 11 i Padasjoki sockens Anttois by hemmahörande personer, av vilka 8 arkebuserats, 2 dött i fångläger och 1 stupat i strid. Bland de i annonsen upptagna äro 2 bröder Lepistö och 2 bröder Kari.

Den 10 maj annonseras om 9 personer, som den 9 maj 1918 arkebuserats invid Jaala kyrka, bland dem 2 bröder Hacklin och 2 bröder Laurila.

Den 12 maj annonseras om 27 personer, som den 12 maj 1918 arkebuserats på Kymmene kyrkbacke.

Den 16 maj annonseras om 7 personer, som arkebuserats i Vichtis den 16 maj 1918, bland dem 2 bröder.

*

Den 11 december 1918 annonsera föräldrarna att tre syskon Haavisto avlidit; dottern Aino H., 18 år, dog i Tavastehus fångläger den 17 aug. och sonen Väinö H., 23 år, i Sveaborgs fångläger den 21 sept. och sonen Vyrjö, 21 år, arkebuserades den 26 oktober.

Den 13 december annonserar enkan Höytiö att hennes söner Matti Johan och Viktor Aksel arkebuserats och dottern Alma Lovisa dött i fångläger.

Den 19 december annonsera makarna Kataja, att fyra söner, av vilka den yngsta 19 år, arkebuserats i Hyvinge och två söner stupat i inbördeskriget.

Den 24 december annonsera några barn att deras föräldrar arkebuserats, fadern Emil Markkula den 28 april och modern Hilma Alina M. den 3 maj 1918.

Den 4 januari 1919 annonserar enkan Ahola, att hennes man Oskar A. avlidit i Ekenäs fångläger och sönerna Aleksi Timoteus och Oiva Johannes dött i Tammerfors fångläger.

Den 22 januari annonsera några barn att deras föräldrar

arkebuserats, fadern K. Koivisto den 1 maj och modern Olga M. Koivisto den 13 maj.

Den 23 januari annonserar enkan Lampinen, att hennes make Onni Oskar L. arkebuserats i Jyväskylä den 5 april samt att sönerna Väinö och Tyko Hjalmar arkebuserats samma dag i Kaskis.

Den 29 januari annonserar enkan Ruoho att hennes make Alarik R. avlidit i Sveaborgs fängslager och sonen S. Alarik i Stora-Mjölö fängslager samt att dottern Laina Ihana, 19 år, arkebuserats i Lahtis den 10 maj 1918.

Den 4 februari annonsera makarna Heino, att deras dotter I. A. E. Heino, 21 år, arkebuserats i Lahtis den 4 maj, sönerna K. O. den 11 maj och I. A. den 30 maj arkebuserats i Hyvinge och sonen L. S. dött i Ekenäs' fängslager den 26 juni samt den sistnämndes fästmo Hanna S. avlidit i Tavastehus' fängslager den 27 juni.

Den 18 februari annonseras, att Emil Heikkilä, 55 år, arkebuserats i Toijala den 13 maj och dennes söner arkebuserats: Toivo Johan i hemsocknen den 4 april, Väinö Nikolai på annan ort i maj och Lauri Emil i hemsocknen den 14 maj.

Den 22 februari annonseras om trenne bröder Muti, av vilka den äldsta, Vihtor, arkebuserats i Luumäki den 3 maj, den följande, Anton, arkebuserats i S:t Davids socken den 11 maj och den yngsta, Nestor, dött i Ekenäs' fängslager den 23 juli.

Den 7 mars annonseras att makarna Heikki och Mandi Mikkola arkebuserats, mannen i Lahtis och hustrun i hemsocknen Hauho.

Den 26 mars annonsera makarna Stenros, att deras son Vihtor Johan arkebuserats den 3 maj, sonen Niilo Jalmar, 16 år gammal, dött i Ekenäs' fängslager och dottern Fanny Amanda försvunnit.

Den 29 mars annonsera makarna Päivärinta, att sönerna Kalle och Nestor arkebuserats i Hyvinge den 17 maj och sonen Teodor dött i Tammerfors' fängslager i juni.

Den 17 maj annonserar enkan Maria Strömberg, att

hennes make K. H. S. arkebuserats i Vestankvarn, Ingå socken, den 5 maj och sonen K. E. S. på Sveaborg den 18 september, medan sonen E. V. S. dog i Lahtis fångläger den 17 oktober och sonen J. A. S. stupade vid vaktjänst den 7 april 1918.

Den 17 maj annonsera makarna Heininen, att sonen Gustav arkebuserats den 28 april, Alfred den 12 maj, Yrjö den 6 juni och Fredrik dött i Riihimäki fångläger.

Den 20 maj annonsera makarna Enqvist, att söner Emil Arvid, Hjalmar Valdemar och Karl Gunnar, 17 år, arkebuserades i Tavastehus den 20 maj.

Den 23 maj annonseras om 10 på Kymmene begravningsplats den 23 maj 1918 arkebuserade personer, bland dem 3 med tillnamnet Ahti, synbarligen bröder, av vilka den yngsta var 15 år gammal.

Anm. De i Tanners försvarstal ingående sifferuppgifterna om antalet avrättade å olika orter (sid. 10) voro av förberedande art och skola genom senare insamlad, noggrann statistik preciseras. I ett par fall (bl. a. beträffande Kotka) ha från borgerligt håll de nämnda förberedande sifferuppgifterna påståtts vara överdrivna.

Uttalanden från borgerligt håll om behandlingen av upprorsfångarna.

Utdrag ur en artikel, benämnd »Man ärnar benåda de röda», av vicehäradshövdingen, sedermera lantdagsmannen *Hj. J. Procopé* i »Svenska Tidningen» den 30 maj 1918:

»... Vi hålla på att erhålla en lag om speciella domstolar för att döma de revolutionära, i korthet gående ut på, att de icke skulle överlämnas till militärmyndigheternas troligen ganska resoluta behandling, utan dömas av särskilda kollegier, vilka... hade att döma upprorsmännen enligt allmän civillag. Alltså civila domstolar och civillag i stället för det snabba militära förfarande man hoppats få

inslaget mot samhällsfienderna. Det kan med skäl sättas i fråga, om dessa civila domstolar skola kunna förmå sig att annat än i yttersta undantagsfall döma till döden...

... Ett år och mera efter upprorets utbrott skall överdomstolen hava att träffa sitt avgörande om de fängslade upprorsledarnas fällande till dödsstraff. Till dess har mycket av vedergällningskravet och den rättvisa vreden hunnit lägga sig, mycket kan hava hänt, och det är mer än tveklaktigt, om då mera någon i detta land vill vara med om att i vidare utsträckning låta landsmän med döden sona sina brott.

Men dödsstraff för de röda ledarne är ett livsvillkor för hela vårt samhälle.»

Utdrag ur en artikel i den borgerliga tidningen »*Pohjolan Sanomat*» i Torneå med anledning av den årsfest till minnet av inbördeskrigets slut, som den 16 maj 1919 firades flerstädes i landet:

»... Föllo också slagen hårt under inbördeskriget, såväl de segrandes som de besegrades, böra vi dock ärligt erkänna, att efter stridens slut vidtog en tid, då ett skningslöst öde kom de besegrade till del.

Ädel var icke segraren, utan lagens hela stränghet tillämpades på de brottsliga med sådan kraft, att talet om hämnd inom kort blev berättigat...»

Då statsförbrytelsedomstolarna verkat omkring en månad, publicerade skalden *Bertel Gripenberg* en dikt, benämnd »Till våra pratmakare», vilken ingick i Hbl. för den 25 juli 1918 utan reservation från redaktionens sida. I densamma yttrades bl. a.:

»De som ingenting lidit och ingenting sett,
blott flanerat från gata till gata,
de tala om skonsamhet vitt och brett,
om fred och försoning de prata...
Men vi som sett våra hem i brand,
våra grannars gårdar i lågor...

Vi stredo också för att straffets dag
 en gång må de brottsliga krossa.
 Låt bli att hindra vår vredes slag,
 att banditernas bojor lossa!
 Ännu ha vi vapen, ännu ha vi män,
 än lever vår vredes gnista.
 Vårt tålmod har ej långt igen —
 så pröva det ej — det kan brista!»¹⁾

Utdrag ur *Bertel Gripenbergs* dikt »Till fanorna!», daterad 12 nov. 1918, publicerad i Hbl.:

»Än smyga bovar fria kring,
 än på oss ofärd lurar,
 än är ej vilddjurssinnet kväst
 i gravar eller burar...

Vår rasande och sjuka tid
 kan endast våldet bota.»

I »*Svenska Tidningen*» för den 6 augusti 1918 skrives i ett brev från Nagu (skärgårdskommun i sydvästra Finland):

»... Naguklockarn (röd) jämte några meningsfränder befinner sig som fånge i Tyskland... Intresset för frågan om statsformen förefaller här att vara mindre brännande; däremot förstår man sig utmärkt på de rödgardisters behandling: En ung båtbyggare, som under upprorstiden kallade sig »herre till Prostvik» och red socknen runt med sabel vid sidan så morsk och kavat som någon, torde nu enligt ryktets berättelser snart bli villkorligt frigiven från Ekenäs fångläger. När ortens bönder fingo veta detta,

¹⁾ Sådana uttalanden som författaren här polemiserar mot äro icke kända. I tidningspressen framkommo de åtminstone icke, om man undantager kammarherre Linders ovan (på sid. 72) i utdrag återgivna artikel, som möjligen kunde tydas i denna riktning.

läto de bud gå till hans hustru att han nog i så fall gjorde klokast i att inte återvända till hemtrakten, annars kunde man icke så noga svara för följderna. Till ett varnande exempel uppbrann hans lika röda faders stuga kort därpå, sedan elden på 'okänt sätt' löskommit.»

Lantdagsmannen *Kairamo* yttrade i lantdagen den 31 maj 1918 i frågan om upprorsfångarnas sändande i Tyskland:

»... Som bekant fås nu för tiden kalisalt endast från Tyskland, varest sådant finnes i obegränsad mängd, men därifrån har meddelats, att bristen på arbetskraft i hög grad försvårar beviljande av licens för export. Skulle dock så ske, att vi kunde använda ett par tre tusen krigsfångar för detta ändamål och om vi dessutom skulle lyckas erhålla nödigt tonnage, så torde det finnas goda förhoppningar därom, att denna för Finlands jordbruk synnerligen kännbara brist i tid bleve ens i någon mån avlägsnad. Jag ber alltså att få understöda denna åtgärd och hoppas, att utskottet jämväl tar i betraktande denna speciella omständighet.»

Lantdagsmannen *Lantto* svarade härpå:

»Den föregående ärade talarens motivering är enligt min åsikt mycket svag. Jag ville åtminstone inte vara med om, att dessa medborgare, så usla de än äro, dock skulle utbytas mot kaligödning.»

Några fånglägerrapporter.

Följande rapporter anföras i översättning efter dr J. Helos tal i lantdagen den 30 april 1919.

En rapport från chefen för Åbo fångläger, daterad den 30 maj 1918:

»I går kväll såg en här förvarad fånge, backstugusittaren Wihma, ut genom ett av kasernens fönster, skymfande en på gatan posterad vaktsoldat, Asplund. Trots den sist

nämndes många varningar och uppmaningar avlägsnade sig Wihma icke från fönstret, varför nämnda soldat sköt mot honom med sitt gevär, träffande Wihma i bröstet så att döden följde.»

En telegrafisk rapport från samma fängsläger ett par veckor senare:

»Meddelar, att en fånge rymt men har blivit gripen och vederbörligen straffad, andra till varning.»

En rapport från Ekenäs fängsläger:

»Får meddela, att fången Liljeström rymde härifrån med roddbåt från fängslägrets strand. Han lyckades tillägna sig en båt och begav sig roende på flykt, men han blev skjuten samma kväll.» Rapporten fortsätter: »Då de fångna helsingforsarna Aarnio, Kuokkanen, Savonen och Siljander den 11 i denna månad voro ute i rengöringsarbete, begåvo de sig på flykt. Först den 13 anträffades de och arkebuserades.» »Den 14 maj rymde fången Rännäri, men han anträffades på Backby gårds mark och arkebuserades.» »Vidare får jag meddela, att vaktförmannen Kolehmainen den 14 dennes sköt fången Tanhuanpää, som vid matutdelningen tredskade och rent av gjorde motstånd, då K. försökte tvinga honom till ordning.

Fångchefen Leistén.»

»Således har enligt dessa rapporter inom förloppet av tre dagar 8 fångar blivit skjutna, utan att det skett av nödvång för att hindra dem fly.» (Ur J. Helos ovannämnda tal i lantdagen.)

En rapport av den 28 juni från samma fängsläger:

»Får meddela Herr Majoren, att den 27 dennes en av Björneborgska regementets soldater sköt en fånge vid namn Teräs från Åbo stad samt ordningsmannen Ketola sköt fången Laitinen, vilka vardera trots upprepade varningar och uppmaningar att lyda givna befallningar uppträdde grovt tredskande mot väktarna.

Leistén.»

Läkarrapporter.

Utdrag ur redogörelser över verkställda inspektioner, av doktor Max Björkstén, en tid överläkare för fånglägren i landet med undantag av de i Helsingfors, Sveaborg och Sandhamn, insända till chefen för skyddsavdelningen, överste Wärnhjelm. (Anförda av häradshövding V. Hakkila i hans tal i lantdagen den 30 april 1919.)

Den 30 juni:¹⁾

»Om fångarnas befriande ankommer det ej å mig att uttala, men väl i avseende å den föda de erhålla.

Att här svåra missförhållanden förefunnits och ännu äro för handen, är otvivelaktigt. Redan i brev av den 10 juni (ankom 11 juni) påpekar överläkaren för Markovilla sjukhus, dr Juselius, att den kost fångarna erhålla motsvarar endast 466 kalorier, varom intendenten här genast under rättades. Vid mitt besök i Viborg erfor jag att fångkosten på Markovilla sjukhus tidigare under 4 1/2 veckors tid innehöll *högst 550 kalorier* samt nu, enligt där verkställd beräkning, omkring 1,000. Ytterst knapp var födan även för de i Neitsyniemi sjukhus intagna fångarna, där kalori-mängden varierade mellan 840 och 930. I den så kallade Centralkasernen däremot uppgavs födan för icke arbetande fånge innehålla 1,810 och för arbetande 2,300 kalorier. Denna skillnad måste antagligen bero på, att de här redan tillämpat beslutet om höjandet av fångarnas dagsransoner.

En naturlig följd av den knappt tillmätta kosten har varit att fångarna magrat och skralnat av samt deras krafter avtagit. Enligt uppgift måste man anse att ungefär 70 dött av hunger. Dessutom hava ungefär 400 fångar frigivits i ett sådant tillstånd, att det ansågs högst osäkert huruvida de åter kunde repa sig. Den svält, som fångarna nödgats utstå, har även haft till följd, att de lättare

¹⁾ Jämför med dåvarande krigsministern Thesleffs tal i lantdagen den 5 juli 1918, då han besvarade interpellationen om förhållandena i fånglägren, citerat i Tanners tal, sid. 15—17.

än annars dukat under för en tillstötande sjukdom, samt att de opererades sår läkes påfallande långsamt.

I detta sammanhang kan också nämnas, att det mjöl, som utsänts till fånglägret, osiktat är *fullkomligt oanvändbart till bröd*, emedan det innehåller så rikligt med skal, att det är onjutbart. Vid siktnings avgår hälften. Denna hälft *kan endast tjäna till föda för djur.*»

Den 8 juli:

»För att Herr Översten måtte få kännedom om huru litet föda fångarna trots alla beslut om dess förbättrande i verkligheten erhålla, ber jag att få hänvisa till ett brev av överläkaren vid Neitsytyniemi sjukhus, dr Gadd, som skriver: »Kan ingenting göras får man lov att låta en och annan svälta ihjäl, men jag kan inte känna mig tillfreds med att ofta höra om inspektioner, som givit tillfredsställande resultat i strid med uppenbara fakta.»

Den 10 juli:

I en redogörelse över en den 9 juli verkställd inspektion av Ekenäs' fånglägers sjukhus skriver dr Björkstén:

»Filtar finnas 75, lakan ej alls. Av hos intendenturen gjord beställning på 2,000 stycken har ännu intet kunnat fås; möjligen kunna 200 lakan dock erhållas. De sjuka, vilkas antal den 7/7 var mellan 300—400, måste därför fortfarande ligga i sina egna kläder till övervägande antal på den av trä gjorda sängbotten. Åtminstone borde tyg till lakan kunna anskaffas. Sommardiarréerna äro i starkt tilltagande och dödsfallens antal uppgår per dag till ungefär 15—20, de flesta åtminstone närmast förorsakade av tarmsjukdomar.

Medikamenter stå knappast att få på apoteket i Ekenäs och av den från armens huvuddepôt i Tammerfors gjorda beställningen har intet kunnat erhållas. Förhållandena på sjukvårdens område te sig därför fullkomligt tröstlösa. Någon verklig sjukvård existerar ej.

— — —
I dag har jag från dr Vitali i Lahtis per telefon mottagit underrättelse, att domarna i Lahtis fordra, att fångarna

skola infinna sig från Hennala fångläger till Lahtis stad. Dr V. påpekar, att 50 0/0 av dem äro så svaga, att de ej orka därmed och att det i en del fall dessutom kan medföra sanitära olägenheter.

Hos Herr Översten ber jag med anledning av vad jag här ovan haft äran framhålla få hemställa huruvida icke några åtgärder kunde vidtagas för de ovan nämnda missförhållandenas avlägsnande.»

Den 3 juli.

Efter att ha nämnt att han, som den 23 maj utnämndes till fånglägrens överläkare, besökt fånglägren i Uleåborg, Brahestad, Gamlakarleby, Wasa, Wasklot, Tammerfors, Tavastehus, Ekenäs, Riihimäki, Lahtis, Willmanstrand, Wiborg och Artsjö, fortsätter dr Björkstén:

»Vid mina besök har jag konstaterat flere missförhållanden. De förnämsta bland dem äro följande: *Knapphet på föda och alltför liten omväxling i maten.* Enligt de uppgifter jag erhållit har den per dag till fångarna utdelade maten undantagsvis varit så knappt tillmätt, att den motsvarat ett värde av endast 400—500 kalorier, överhuvudtaget hava fångarna fått 1,000—1,500 kalorier dagligen.

Trångboddheten i fånglägren. Denna har på en del ställen varit utomordentligt stor. Luftkuben, räknad per person, har varit så liten som mellan 3 och 4, men även omkring 6, 7 och 8 m³. Golvytan har gått ned ända till 1 m² per person.¹⁾

Avsaknad av linne-, gång- och sängkläder för alla fångar samt sängar för de sjuka. Detta har för vården av patienterna medfört så utomordentliga svårigheter att man vid en del fångläger knappast alls kan tala om en sjukvård.

Följderna av dessa missförhållanden hava icke heller uteblivit. Man måste erkänna, att till följd av den knappa

¹⁾ Jämför med krigsministern Thesleff tal i lantdagen den 5 juli (sid. 15—17).

födan en del fångar avlidit, dels som det tyckes direkte av hunger, dels därigenom att de till följd av sitt medtagna tillstånd lätt dukat under för en tillstötande sjukdom. Trångboddheten samt bristen på kläder även för friska fångar, och den i en del fångläger otillräckliga tillgången på mat har gjort, att hygien i fånglägren lämnat mycket övrigt att önska.

— — —
Slutligen vill jag ännu framhålla, att bristen på läkare och sjuksköterskor har sin orsak däri, att deras arbete vid fånglägren synts dem fullkomligt tröstlöst. En tydlig bild härav får man ur ett brev, som med. kand. T. Ellilä sänt från Ekenäs och däri han efter att hava skildrat förhållandena skriver: »Energiska åtgärder borde omedelbart vidtagas för avlägsnande av denna skamfläck. De vid Ekenäs' fångläger arbetande läkarna anse, att de under nu rådande förhållanden, då det är omöjligt att få något till stånd, icke kunna fortsätta utan nödgas lämna sina tjänster, därest icke omedelbart åtgärder vidtagas för att råda bot på eländet.» Denna känsla av förhållandenas övermakt känner alla läkare, och att de kvarstannat i arbetet beror endast därpå, att de trots allt vilja försöka på det medicinska området såvitt möjligt tvinga fram drägligare förhållanden.»

Behandlingen av rannsakningsfångar.

Genom häradshövding Väinö Hakkila inlämnades i februari 1919 till justitiekanslern ett flertal klagoskrifter av personer, som vid med dem anställda förhör uppgivit sig blivit utsatta för svår kroppslig misshandel.

En av de många klagoskrifterna innehåller enl. S. Sodem. följande:

Klaganden, telefonmontören *Matti Koski*, säger sig ha under inbördeskrigets dagar blivit tvungen att inträda i röda gardet, men arbetade han dock inom sitt yrke ända till den 10 mars 1918, då han sändes till fronten. Han blev genast sårad och fördes till sjukhus i Tammerfors, varifrån

han efter Tammerfors intagning blev förd till fängsläget i samma stad. I början av september dömdes han av statsförbrytelsedomstolens 52 avdelning till 3 års tukthus och 6 års förlust av medborgerliga rättigheter. Emellertid hade han den 15 september blivit uttagen till nytt förhör, varvid tillgick sålunda: På kansliet befann sig 9 personer, bland dem fängslägets chef, Perttula, en löjtnant Tamminen och länsmannen Troberg. Klag. tillfrågades huruvida han visste något om mordet på en viss Löfman, vartill han svarade nekande. Löjtnant Tamminen påstod att klaganden nog borde känna till denna sak, tog fram sin browning och utropade: »Skjut den satan!» Troberg förbjöd dock att skjuta. Någon närvarande tillkallade en viss, som pryglare sorgligt ryktbar person vid namn Hermelin, vilken om en stund infann sig, medförande en meterlång, på ryskt vis av läderremmar spunnen pamp, som i ena ändan var åtminstone två tum tjock och dolde något däri insatt hårt ämne. Med denna tilldelades klag. ett 20-tal slag, av vilka det första träffade hans vänstra hand med sådan kraft att en ring, som han hade på fingret, hop-snröptes. Sedan ett par andra personer förhörts och vardera dessa även blivit misshandlade, fördes klag. kl. 6-tiden — misshandeln hade börjat vidpass kl. 4 — till högvakten. Om en stund blev klag. ånyo förd till kansliet. Då han vidhöll sin berättelse grep honom fyra män och kastade honom över en bänk, där de höllo fast honom, medan den tidigare nämnde Hermelin under — enligt klagandens uppskattning — väl 20 minuter slog honom med pampen. Nu avbröts misshandeln och klag. tillfrågades, om han nu ville bekänna, vartill han svarade, att han inte kunde tala i strid med sanningen. Nu grep en storväxt polis pampen och fortsatte pryglandet med den påföljd att klag. svimmade, vilket han dittills på grund av sin goda kropps-konstitution icke gjort. Han vederkvicktes med någon dryck och fördes till ett invid liggande rum, därifrån han ånyo om en stund kallades till kanslirummet, där länsmannen Troberg då kom emot honom och med

en svordom slog honom på kinden. Man ämnade åter kasta honom på bänken, men han lyckades sparka ikull den, varvid Hermelin och några andra grepo honom och kastade honom mot golvet. De fortsatte nu misshandeln med pampen, varvid brosket på högra handens lillfinger gick av och nageln på samma hands långfinger slets bort. Denna gång pågick misshandeln ännu längre än tidigare och avbröts blott på klag. vädjan, att, då han var förskräckligt illamående, de måtte avbryta misshandeln och hellre skjuta honom. Klag. fick resa sig och Troberg sade åt honom, att därest han bekände, skulle pryglandet upphöra, vartill klag. framhöll, att han inte kunde bekänna sig skyldig, då han var oskyldig. Den storväxta polisen tog då pampen och slog klag. med denna i bakhuvudet så att han ånyo sjönk till golvet och misshandeln fortsattes. Åter fick klag. om en stund resa sig och tillfrågades ånyo: »Bekänner du?», vartill han svarade med att ånyo bedyra sin oskuld. Åter tog misshandeln vid, man försökte stjälpå klag. över bänken, men denna slogs omkull, och han föll åter till golvet. Hans huvud svindlade och illamåendet, som stegrades för varje ögonblick, blev så starkt, att fradga pressades ur hans mun. Då pryglandet avbröts, sade Troberg åt klaganden: »Det är bättre att du bekänner, för i natt blir du slagen tills du bekänner.» Klag. var nu så utmattad, att han icke längre kunde följa med vad som förehades eller veta vad som sades, men en vecka senare upplästes för honom ett protokoll, vari nämndes, att han skulle ha bekänt sig ha skjutit den mördade, vilket han dock vid protokollets uppläsande ånyo hade bestridit.

Klockan var 11, att döma av det vid denna tidpunkt inträffade vaktombytet. Undersökningen avbröts på en stund och rannsakarna avlägsnade sig för att intaga måltid, under vilken tid klag. fick vänta i ett invid beläget rum. Då de om en halv timme återvände, förhördes först en annan person angående samma sak, varpå klag. ånyo infördes och beskyllades för att icke ha talat sannt rörande Löfman. Klag. framhöll att han kunde med vittnen styrka,

att han vid tillfället för mordet på Löfman, vilket inträffade vid Finns, befann sig på Masaby telefoncentral. Nu misshandlades han ånyo, så att han svimmade. Efter ett nytt avbrott, varunder ovannämnda person ånyo förhördes, fortsattes förhöret och misshandeln av klaganden. Denne erinrade nu om att han ju hade vittnen i Masaby, varför rannsakarerna gärna kunde teckna i protokollet vad de ville. Detta tillfredsställde emellertid icke rannsakarerna, utan blev klag. ånyo slagen med pampen, tills han svimmade. Han kvicknade till i rummet bredvid, då vaktchefen Lindholm, som icke närvarit vid misshandeln, gav honom ett glas vatten. Men om en stund blev klag. ånyo införd och ömsom misshandlad, ömsom förhörd, varvid han bl. a. uppmanade rannsakarerna att ringa till Masaby för att få konstaterat att klag. vid mordtillfället befann sig där, vilket rannsakarerna dock icke gingo in på, utan framhöllo de, att de utforskat tiotal liknande affärer och nog skulle utforska också denna. Slutligen förlorade klag. fullkomligt medvetandet och låg medvetslös hela den 16 september och större delen av följande dag. Den 17 september, då han på kvällen kvicknade till så pass, att han kunde börja påminna sig vad som timat, kunde han ännu ingenting förtära. Den 18:de på morgonen var han mycket illamående och kastade upp blod, varefter han småningom började känna sig så mycket bättre, att han samma dag på kvällen kunde börja äta litet efter att ha fastat över 3 dygn. Av sina cellkamrater erfor han, att han den 16:de kl. 4-tiden på morgonen hade hemtats till cellen, varav han slöt sig till att misshandeln pågått jämnt ett halvt dygn.

Följande söndag, den 22 september, hade länsmannen Troberg jämte en följeslagare, som klag. på goda grunder anser vara Tusby sockens länsman och vilken hela tiden hade deltagit i misshandeln och förhöret, fortsatt sitt förhör och antecknade nu i protokollet, att klag. vid mordtillfället befunnit sig i Masaby, men erinrade samtidigt, att på Sveaborg, dit klag. nu skulle transporteras, skulle han nog fås att bekänna. Denna gång förekom ingen miss-

handel. Den 10 oktober transporterades klag. till Sveaborg. Här blev han ånyo kallad till förhör, verkställt av samme domare, varvid genom hörandet av flere vittnen till fullo framgick, vilka som utfört ifrågavarande mord samt att klag. var *fullkomligt oskyldig*.

Klag. framhåller ytterligare i sin klagoskrift att han ingalunda är den enda, som i Tammerfors fångläger blivit på detta sätt misshandlad. Han påstår, att kort förut en person blivit pryglad till döds, men i tidningarna uppgivits att personen ifråga begått självmord. I ett annat fall hade en fånge verkligen begått självmord av fruktan för misshandel. En av fånglägrets präster hade flere nätter vakat i högvakten för att genom sin mellankomst kunna förhindra misshandel av fångarna.

I detta fall har den ifrågavarande fången varit misstänkt för mord, men i andra överklagade fall ha likartade klagomål ingivits av personer, misstänkta för politiska stämplingar. Klagomålen till justitiekanslern ha haft som resultat, att länsmannen Troberg frantagits sitt förordnande att verkställa undersökningar rörande förmodade upprorsplaner, och har han återtagit sin tjänstgöring som kronolänsman i Esbo sockens distrikt.

Ur lantdagsdebatten om behandlingen av upprorsfångarna.

En av lantdagsman Hakkila framställd interpellation till regeringen, huruvida regeringen hade sig bekant, 1) att även efter det de militära operationerna upphört, tillfångatagna personer utan laga rannsaking och dom avrättats, 2) att tortyr av politiska fångar ägt rum för att framtvinga bekännelse och 3) att personer av politiska orsaker en lång tid hållits häktade utan att förhör med dem anställts, besvarades den 30 april 1919 av justitieministern Söderholm. Svaret diskuterades omedelbart, men debatten fortsattes den 2 maj.

Justitieministern yttrade i sitt svar bl. a.:

»... Jag anser mig därför kunna besvara första punkten av interpellationen så, att några »avrättningar» i den mening interpellanten gjort gällande ej ägt rum, måhända med ett eller annat undantag, men väl att häktade krigsfångar och efteråt gripna notoriska rödgardister, som tillika gjort sig skyldiga till mord och rov av annans egendom, under *flyktförsök* skjutits.¹⁾ Antalet kan ej uppgivas, men stort är det ej...

... Sedan den av justitiekanslern anbefallda undersökningen slutförts samt annan person anstälts att leda förhören med de för högförrädiska stämplingar häktade, entledigades Troberg från uppdraget. Om nämligen mot Troberg och hans medhjälpare icke sådan utredning vunnits, att åtal mot dem ännu kunnat anställas, helst de flesta av klagandena förklarat att sådant av dem ej alls åsyftats, så har dock undersökningen givit vid handen att allt ej varit som sig borde.

Men om ock sålunda en del fall av misshandel utav politiska rannsakningsfångar ägt rum, har den dock varit av så lindrig art att benämningen tortyr under inga förhållanden kan komma i fråga...

... Svaret på interpellationens andra punkt blir därför, att någon tortyr av politiska fångar ej ägt rum, att väl i enskilda fall i upproret delaktiga, som tillika varit grova brottslingar, under förhöret tilldelats slag med pamp av manskapet, som varit upprört över de oerhörda grymheter, vilka under förhören kommo i dagen, och att vidare i ett par fall dylikt våld även övergått personer, som häktats endast för högförrädiska stämplingar...

Utdrag ur professor *Alb. af Forselles* tal den 30 april:

»Vad förhållandena vid fånglägren i Finland beträffar ha redan flere talare berört dem och även berört dödlig-

¹⁾ Jämför civilkommendantens å Sveaborg, Carl von Wendt, tillkännagivande, citerat i Tanners tal, sid. 14, och rapporterna från fånglägren i Åbo och Ekenäs, citerade på sid. 85.)

heten där, och ber jag därför endast få upprepa, att den *totala dödligheten, om man undantager den i maj månad, uppgår till 11,783 personer*. Vi måste erkänna att detta faktiskt är en mycket hög siffra, att förhållandena i fånglägren ingalunda varit sådana de bort vara och att födan i fånglägren lämnat ofantligt mycket övrigt att önska. I detta avseende äro de siffror, som från socialdemokratiskt håll meddelats, såvitt jag kan bedöma, riktiga . . .»

Utdrag ur rektor *Eirik Hornborgs* tal den 2 maj:

»Det kan väl under förhållanden sådana som de för ett år sedan rådande icke undvikas att räfstén drabbar mer eller mindre oskyldiga personer. Detta är naturligtvis djupt beklagligt, men ett obestridligt faktum är dock, att det stora flertalet av dem, som då föllo offer för denna räfst, åtminstone ur rättslig synpunkt varit förtjänta av sitt öde . . .

Såsom saken nu står tjänar det i själva verket till ingenting att tala om undersökning och räfst, ty nu står amnesti mot amnesti. Det övervägande flertalet av de fängslade upprorsmännen ha erhållit amnesti, och amnesti har givits också åt dem, som under räfstén med de upproriska verkställde det jag har kallat *excesser i samhällets nödvärn* . . .¹⁾

»Om man med vit terror åsyftar ett av myndigheterna, av regeringen uppbyggt skräckvälde, ett system tillämpat av samhällets organ, då har vit terror här *icke* förekommit.»

¹⁾ Avser amnestimanifestet av den 30 oktober 1918, varigenom upprorsfångar ådömt tukthusstraff ända upp till 4 år förbyttes till villkorlig frigivning, och amnestimanifestet av den 7 december 1918, varigenom bl. a. upprorsfångar ådömt tukthusstraff ända upp till 6 år förbyttes till villkorlig frigivning och dödsstraff till livstidstukthus, samt att »de personer, vilka i syfte att undertrycka det mot landets lagliga ordning igångsatta upproret eller återställa ordningen förövat handlingar, som innefatta ett överskridande av vad för sagda syftemåls vinnande varit nödigt, skola för sådana handlingar *icke* underkastas åtal eller straff.»

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

<i>Förord</i>	Sid. 3
<i>Väinö Tanners försvarstal.</i>	
Till Rådstuvurätten i Helsingfors stad	5
Död har borgarklassen sått omkring sig	7
Folkets dyrbaraste rättigheter har borgarklassen tram- pat under fötterna	28
Den fattiga klassen har lämnats att försmäktas av hunger	32
Borgarklassen försökte sig på en statskupp	38
Folkets vilja har hånats och föraktats	41
Den halva lantdagens hänsynslösa förtrycksåtgärder och lagar.	43
Folkets dom närmar sig	63
Vid valen bör borgardiktaturen kuvas	65
Socialdemokratin är arbetarklassens värn	66
<i>Rådstuvurättens dom</i>	70
<i>Bilagor.</i>	
Uttalanden från borgerligt håll om pacificeringen	71
Pacifieringen	74
Uttalanden från borgerligt håll om behandlingen av upprorsfångarna	81
Några fånglägerrapporter	84
Behandlingen av rannsakningsfångar	89
Ur debatten om behandlingen av upprorsfångarna.	93
<i>Innehållsförteckning</i>	96